

**FAKULTA PRÁVNICKÁ
ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY
V PLZNI**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Katedra ústavního a evropského práva

Výkon trestu odnětí svobody v ústavněprávních souvislostech

Jakub Zdeněk

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma výkon trestu odnětí svobody v ústavněprávních souvislostech zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů a literatury.

Plzeň, březen 2024

_____
Jakub Zdeněk

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jakub ZDENĚK**
Osobní číslo: **R19M0475P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Výkon trestu odnětí svobody v ústavněprávních souvislostech**
Zadávací katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Zásady ukládání trestů z pohledu ústavnosti
2. Trest odnětí svobody
3. Výkon trestu odnětí svobody
4. Judikatura ÚS a ESLP o právech osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel, OTÝPKOVÁ, Laura. Lidská práva za mřížemi: Ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody. Praha: Auditorium, 2021. ISBN 978-80-87284-87-2.
- GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana. Kriminologie. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5
- WINTR, Jan. Principy českého ústavního práva. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-911-9.
- ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, BOHUSLAV Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8
- FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
- KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David a kol. Listina základních práv a svobod: velký komentář. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-609-5.
- HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin, a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **16. února 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2023

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
ZVOP	Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv
ZVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
ŘVTOS	Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, Ministerstva spravedlnosti
EVP	Evropská vězeňská pravidla
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ÚS	Ústavní soud České republiky

OBSAH

Úvod	9
1. Obecně k trestu odnětí svobody	11
1.1. Pojem trestu odnětí svobody.....	11
1.2. Smysl a účel trestu	12
1.2.1. Retributivní teorie	13
1.2.2. Rehabilitační teorie	14
1.2.3. Restituční teorie	14
1.3. Základní zásady pro ukládání trestu odnětí svobody.....	15
1.3.1. Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege a projevy této zásady ..	15
1.3.2. In dubio pro reo a nebis in idem	17
1.3.3. Trest odnětí svobody jako prostředek ultima ratio	18
1.3.4. Problematika analogie	19
1.3.5. Principy spravedlivého trestání, rovnosti před zákonem	20
2. Výkon trestu odnětí svobody	23
2.1. Obecně k výkonu trestu odnětí svobody z pohledu ústavnosti.....	23
2.2. Problematika výkonu trestu odnětí svobody v ČR	23
2.3. Podmínky výkonu trestu odnětí svobody a zařazení do věznice	25
2.4. Hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody z pohledu ústavnosti	27
2.4.1. Důstojnost výkonu trestu a zásady zacházení s odsouzenými.....	27
2.4.2. Zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu	28
2.4.3. Podpora a pomoc odsouzeným při návratu do společnosti.....	30
2.4.4. Program zacházení.....	31
3. Práva, povinnosti odsouzených a možnosti jejich ochrany	34
3.1. Obecně k základním právům odsouzených a jejich omezení či zbavení....	34
3.1.1. Omezení a zbavení některých práv a svobod ve výkonu trestu.....	35
3.2. Právo na soudní a jinou ochranu odsouzených.....	36
3.2.1. Právo na soudní ochranu.....	38
3.2.1.1. Odpovědnost za újmu a nezákonný výkon trestu odnětí svobody	39
3.2.2. Právo na jinou ochranu	41
3.2.2.1. Veřejný ochránce práv	41
3.3. Práva odsouzených zaručená ZVTOS	43
3.3.1. Právo na pravidelné stravování.....	44
3.3.2. Právo na sociální balíček, nákup potravin, a věcí osobní potřeby.....	47
3.3.3. Ubytovací a sociální podmínky odsouzených	49

3.3.3.1. Ubytování odsouzených, hygienické a sociální podmínky	49
3.3.3.2. Právo odsouzených na odívání	53
3.3.4. Právo na zdravotní péči a ochranu zdraví.....	54
3.3.5. Korespondence a přijetí balíčku	55
3.3.6. Právo na vzdělávání	57
3.3.7. Právo na návštěvy, porady s obhájcem.....	61
3.4. Povinnosti odsouzených po dobu výkonu trestu odnětí svobody.....	63
3.4.1. Kázeňské tresty a jejich ukládání	64
3.4.2. Zaměstnávání odsouzených	66
Závěr.....	69
Resumé	71
Seznam použitých zdrojů.....	73

PODĚKOVÁNÍ

Velkým přínosem pro psaní této diplomové práce mi byla praxe na Okresním soudě Plzeň-město, kde jsem měl možnost seznámit se s problematikou ukládání trestů. Velmi děkuji paní soudkyni Mgr. Bc. Lence Prýcové za její čas a ochotu a taktéž panu JUDr. Radku Spurnému za vedení předmětu Soudní praxe na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni. Taktéž musím poděkovat panu advokátovi Mgr. Filipu Wágnerovi za to, že mi po dobu studia předával cenné zkušenosti z praxe, které mi velmi pomohly a posunuly v právním uvažování. V neposlední řadě patří také velké dík panu JUDr. Vladislavu Vnenkovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a za cenné rady a poznatky, které mi poskytl.

ÚVOD

Trest odnětí svobody je bezpochyby jedním z největších zásahů státní moci do ústavně garantovaných práv člověka. Jedná se například o osobní svobodu, svobodu pohybu, listovní tajemství a další práva a svobody, kterými se tato diplomová práce bude podrobně zabývat. Trest odnětí svobody je jedním z nejčastějších z vykonávaných trestů.¹ Problematika trestu odnětí svobody z ústavněprávního hlediska je natolik široká, že cílem této diplomové práce bude podrobně rozebrat a analyzovat pouze vybrané aspekty trestu odnětí svobody a jejich přesahy a souvislosti do ústavního práva. Tato diplomová práce se bude zabývat pouze problematikou nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho výkonu. Pro zpracování práce na téma trest odnětí svobody v ústavněprávních souvislostech jsem se rozhodl z důvodu mého dlouhodobého zájmu o ústavní a trestní právo.

Práce bude rozdělena do tří hlavních částí. První část bude pojednávat o trestu odnětí svobody v obecné rovině. Zaměří se na základní přístupy v trestání a jejich vývoj. Tato část se dále bude skládat se z vymezení pojmu, smyslu a účelu trestu odnětí svobody. Chápání těchto pojmů se v průběhu času výrazně měnilo. Z tohoto důvodu je důležité vysvětlit pojem, smysl a účel trestu v historickém kontextu, jelikož bez nich by nebylo možné v plných souvislostech porozumět moderním přístupům v ukládání a výkonu trestů. Na pojem, smysl a účel trestu naváže základní zásady ukládání trestů z pohledu ústavnosti. Zde bude kladem důraz především na ústavněprávní rámec této problematiky.

Předmětem druhé části bude samotný výkon trestu odnětí svobody. Prvně bude věnována pozornost problematice výkonu trestu z obecného hlediska, kde bude sledovat základní podmínky výkonu trestu. Taktéž se zaměří na ukládání trestu odnětí svobody jako prostředku „*ultima ratio*“ ve vztahu k trestům alternativním. Pokusí se srovnat realizaci trestní politiky z hlediska ukládání a výkonu trestu v ČR se státy Evropské unie. Dalším hlavním cílem této části bude popsat ústavní rámec pro výkon trestu odnětí svobody.

Třetí a poslední z hlavních částí se bude prvně věnovat vybraným ústavně zaručeným právům odsouzených. U těchto vybraných práv práce rozebere jejich

---

¹Statistické údaje o stavu a složení vězňených osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2024 [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2024/msh01-2024.pdf>, s.3.

realizaci, omezení nebo úplné zbavení po dobu výkonu trestu odnětí svobody. Záměrem této části je analýza dopadů trestu odnětí svobody na uskutečňování ústavně zaručených práv a svobod. Stěžejním bude zkoumání, zda jsou tato omezení v souladu s ideou novodobých přístupů při výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzených se týkají také povinnosti, které musí po dobu výkonu trestu plnit. Popíše vybrané povinnosti s cílem analyzovat důvody uložení těchto povinností a způsob jejich vymáhání. Tato diplomová práce provede z důvodu velké obsáhlosti této problematiky částečný rozbor možností ochrany práv odsouzených proti zásahu do jejich základních práv a svobod. Tato část bude také obsahovat rozbor vybrané judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu České republiky, Nejvyššího soudu ČR a stanovisek veřejného ochránce práv. Hlavním cílem bude popsání principu proporcionality při zásahu do ústavně zaručených práv a svobod odsouzených. Také se pokusím analyzovat vybrané konkrétní případy, kdy došlo k porušení určitého zaručeného práva a jaké to mělo dopady. Na omezení a realizaci práv zaručených je potřeba hledět nejenom z formálního hlediska, ale především z toho faktického. Proto cílem je zkoumat, jestli mají odsouzení faktickou možnost realizace těchto práv a svobod. Závěr této diplomové práce provede zhodnocení cílů, které si tato diplomová práce předsevzala.

1.OBECNĚ K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

1.1. Pojem trestu odnětí svobody

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, trest odnětí svobody je jedním z nejrozšířenějších druhů ukládaných trestních sankcí, který může být uložen pouze za trestné činy, což stanovil článek 40 odst. 1 Listiny. Trestný čin představuje natolik závažné jednání spojené s porušením práva, že za něj lze uložit trest odnětí svobody.² Trestným činem se rozumí takové protiprávní jednání, které je jako trestný čin označeno v zákoně.³ Spolu s označením určitého protiprávního jednání jako trestného činu být musí zákonem také stanoveno, jaký postih lze za něj uložit. V ustanovení § 52 TZ je obsažen taxativní výčet trestů, které lze uložit za trestné činy. Jedná se o realizaci zásady právního státu obsažené v článku 39 Listiny.⁴ Trest odnětí svobody je univerzální trestní sankcí, jelikož ho lze uložit ve vztahu ke všem skutkovým podstatám obsažených v trestním zákoníku.⁵ Trest odnětí svobody rozlišujeme na podmíněný a nepodmíněný. Trest nepodmíněného odnětí svobody se vykonává ve věznicích za tímto účelem zřízených.⁶

Výkon trestu odnětí svobody je spojen s mnohými omezeními či úplnými zbaveními určitých Listinou garantovaných práv a svobod, kterými se tato práce bude podrobně zabývat. Jedná se o nejintenzivnější možný zásah státní moci do základních lidských práv a svobod, jelikož se trest smrti podle článku 6 odst. 3 Listiny nepřipouští.⁷

Právě z důvodu nejintenzivnějšího zásahu do základních práv a svobod je tato pravomoc svěřena pouze do rukou soudu. Pouze soud může rozhodnout o uložení trestu odnětí svobody, a to podle článku 40 odst. 1 Listiny.⁸ Nepodmíněný trest odnětí svobody je nejpřísnějším právním následkem trestného činu, a proto by mělo „*přicházet jeho uložení v úvahu jen tehdy, jestliže k dosažení účelu trestu*

---

² WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023, s 217

³ Srov. článek 39 Listiny a § 13 TZ.

⁴ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. §1až 139. komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 620.

⁵ Tamtéž s. 647.

⁶ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 828-831.

⁷ Srov. článek 2 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

⁸ Podrobněji popsáno v dalších částech této práce.

*nestačí některý z trestů, které se vykonávají na svobodě.*⁹ Z toho plyne charakter trestu odnětí svobody jako prostředek „ultima ratio“. Je nejpřísnějším možným trestem, jelikož postihuje nejzávažněji nejširší okruh práv a svobod, které jsou tímto druhem trestu omezeny.¹⁰ Trestem odnětí svobody se rozumí nejen zbavení osobní svobody a omezení či zbavení dalších práv a svobod, ale také povinnost podrobit se režimu výkonu trestu.¹¹ Podrobněji k trestu odnětí svobody a jeho ukládání včetně jeho užití jako nejzazšího prostředku trestního práva se budou věnovat následující části této práce.

1.2. Smysl a účel trestu

Z důvodů porozumění problematice ukládání trestů odnětí svobody a jejich následného výkonu, je zásadní položit si otázku, jaký má trest obecně smysl a účel. Nejenom trest odnětí svobody, ale i každý uložený trest by měl sledovat naplnění těchto dvou pojmů. ÚS se ve svém nálezu IV. ÚS 463/97 ze dne 23.4.1998 zabýval problematikou smyslu a účelu trestu. Podle ÚS je v nejobecnější rovině smyslem a účelem trestu ochrana společnosti před kriminalitou. Ochrany je dosaženo tím, že trest obsahuje prvek trestní represe, který má za úkol pachatele trestat. Dále pak prvek prevence, jež slouží k výchovnému působení na pachatele a společnost. ÚS v předmětném nálezu zdůrazňuje, že je potřeba najít vyváženost poměru represe a prevence v ukládaném trestu. Pokud by došlo k povýšení poměru trestní represe, jednalo by se o exemplární trestání. Takový trest by byl podle ÚS v rozporu se zákonem.

Na smysl a účel trestu je důležité pohlížet z mnoha hledisek. Existuje několik teorií a přístupů k těmto pojmům v souvislosti s tím, z jakého hlediska se nahlíží na tyto pojmy. Smysl a účel trestu je možno zkoumat například z pohledu práva, filozofie, kriminologie, psychologie nebo sociologie. Tyto teorie nejsou vzájemně vylučující a mohou být kombinovány v závislosti na konkrétní situaci a kontextu. Vývoj pojetí smyslu a účelu trestu odráží změny společnosti v historii, kultuře, náboženství, etice a politice. Jelikož teorií a úvah rozebírající smysl a účel

---

⁹ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, BOHUSLAV Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří a VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2022, s. 391

¹⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.41.

¹¹ Tamtéž s. 41-42.

trestu je mnoho, níže budou popsány ty teorie, které podle mého názoru mají největší vliv na pojetí těchto pojmů v našem právním systému.

1.2.1. Retributivní teorie

První úvahy nad smyslem a účelem trestu existují již v prvních psaných zákonodárných dílech. Chamurappiho zákoník ze starověké Mezopotámie pojmá smysl a účel trestu jako: „*Oko za oko, zub za zub.*“ Jedná se o princip bezprostřední odplaty.¹² Označuje se jako retributivní nebo také odplatná teorie. Trest by měl být takový jako byl spáchaný čin a jeho smyslem a účelem je, aby pachatel trpěl. Tím má dojít k odstrašení těch, kteří by se o takový čin chtěli pokusit.

Trest je v tomto pojetí spravedlivý, pokud je uplatňován na všechny pachatele stejně. „*Jestliže zlomil kost plnoprávného občana, zlomí mu kost.*“¹³ Stěžejním podle tohoto pojetí je, aby byl výkon trestu veřejný. To mělo zdůraznit jeho exemplární charakter. Německý filozof G.W.F. Hegel ve své knize *Filozofie práva* definuje změnu charakteru trestu jako msty na trestající spravedlnost. Děje se tak v souvislosti se změnou společenského chápání zločinu jako „*crima privata*“ na „*crima publica*“, kdy je zločin chápán jako společenská problematika.¹⁴ Tato změna pojetí nastává v souvislosti s osvícenstvím. Dochází k reformám soudnictví a jsou položeny základy moderní justice.¹⁵ Většina evropských států se v té době odklání od užívání veřejných mučivých trestů ve své trestní politice. Tyto jsou stále častěji nahrazovány trestem vězení.

Teorie odstrašení má celou řadu kritiků. Ti namítají, že ani tak exemplární tresty jakými jsou například tresty smrti, se neprojevily na odstrašení dalších pachatelů a tím pádem na menším počtu velmi závažných trestních činů. Pokud srovnám míru vražd v zemích, kde je uzákoněn trest smrti, je zřejmé že se to na statistikách nijak neprojevuje. Naopak například Spojené státy mají mnohem vyšší míru spáchaných vražd v přepočtu na počet obyvatel než ČR.¹⁶

---

¹² LIESSMANN, Konrad Paul, ZENATY, Gerhard. *O myšlení: úvod do filosofie*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 166.

¹³ KOVÁŘ, Petr. Chamurappiho zákoník, [online] Poslední editace 9. 11. 2010, dostupné z: https://iuridictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_z%C3%A1kon%C3%ADk.

¹⁴ LIESSMANN, Konrad Paul, ZENATY, Gerhard. *O myšlení: úvod do filosofie*. Olomouc: Votobia, 1994, s. 166–167.

¹⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 211-214.

¹⁶ GANDER, Kashmira. Murder map shows where in the world you are most likely to be a victim of homicide. Independent [online]. 2015 [cit. 2024-02-13].

1.2.2. Rehabilitační teorie

Tato teorie se též označuje jako nápravná. Jejím smyslem je, že trest odnětí svobody má pachateli zabránit v dalším páchání trestné činnosti a také směřovat k nápravě pachatele. Hlavním záměrem této teorie je, aby při výkonu trestu došlo k eliminaci rizikových a patologických faktorů, které by po skončení výkonu trestu mohly mít za následek recidivní jednání ve vztahu ke spáchané trestné činnosti.

Mezi patologické a rizikové chování je možno zařadit například užívání omamných a psychotropních látek, nebo nevyhovující sociální a rodinná situace. Tresty by podle rehabilitační teorie měly být co nejvíce individualizovány, tak aby trestní sankce byla přiléhavá k osobě pachatele. To znamená, že pokud je možno k osobě pachatele a závažnosti spáchané trestné činnosti uložit jiný alternativní trest nespojený s odnětím svobody, tak by ho soud měl uložit. Trest odnětí svobody by měl být prostředkem „*ultima ratio*“ ve vztahu k dalším možnostem trestání. Pro předcházení dalšího recidivního chování je důležitá spolupráce s probační a mediační službou, sociálními pracovníky a s dalšími institucemi, které zajišťují odbornou pomoc, jako jsou různé nápravné a převýchovné programy.¹⁷

1.2.3. Restituční teorie

V literatuře též označována jako kompenzační. Orientuje se především na odstranění následků a škod trestného činu. Kompenzační teorie v sobě zahrnuje i rehabilitační a další teorie. V případě rehabilitační, tak i restituční teorie lze mluvit o teoriích smíšených, jelikož v sobě zahrnují více teorií pojetí smyslu a účelu trestu. Restituční teorie klade důraz na uspokojení nároku poškozených, jelikož těm primárně byla způsobena újma spáchanou trestnou činností.¹⁸ Každý trestný čin má nějaký následek. Pokud je následkem újma nějaké osobě, tak je žádoucí tuto újmu kompenzovat, jelikož jen trest pro pachatele bez odškodnění by nemělo pro poškozeného satisfakčního účinku.

Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/politics/murder-map-shows-where-in-the-world-you-are-most-likely-to-be-a-victim-of-homicide-10242435.html>.

¹⁷ GRÍVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie. 5., aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 181-182.

¹⁸ Tamtéž s. 183-184.

1.3. Základní zásady pro ukládání trestu odnětí svobody

Tyto zásady pro ukládání trestů lze primárně rozdělit z hlediska jejich hierarchie v postavení právních norem. Jedná se o zásady na ústavní úrovni a zákonné úrovni, které určitým způsobem konkretizují nebo doplňují ty ústavní. Jako první je potřeba si definovat principy obsažené v ústavním pořádku ČR. Obecně je třeba začít od toho, jakým způsobem stát může vykonávat svou moc. K tomu pomůže znění článku 2 odst. 3 Ústavy, které zakotvuje obecnou zásadu legality tím, že definuje státní moc jako moc sloužící všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Slouží jako nástroj k tomu, aby bylo zamezeno svévolnému jednání veřejné moci a k naplnění principu rovnosti před zákonem.¹⁹ Na tento princip navazuje a rozšiřuje jej ustanovení článku 39 a 40 Listiny.

1.3.1. Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege a projevy této zásady

Články 39 a 40 Listiny zakotvují specifické ústavní parametry pro výkon trestního práva v ČR.²⁰ Článek 39 Listiny stanovuje, že jen zákon může určit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit. V tomto článku Listina vymezuje, že základní zásadou pro aplikaci trestního práva v ČR je výhrada zákona, tedy „*Nullum crimen sine lege*“. To znamená, že trestným činem se rozumí pouze takový čin, který je výslovně v zákoně jako trestný čin označen.²¹ Taktéž za trestný čin lze uložit pouze takový trest, jaký trestní zákoník stanoví, tedy „*Nulla poena sine lege*“. Zákon stanovuje taxativní výčet všech trestů.²²

Zásada „*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ obsažená v ustanovení článku 39 Listiny byla rozšířena o další znaky neboli „podzásady“.²³ Vycházejí také z judikatury ESLP ve vztahu k článku 7 EÚLP.²⁴ Tyto zásady jsou v českém právním řádu obsaženy a jejich definici lze najít na

¹⁹ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel, OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: Ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 57.

²⁰ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. s. 1219.

²¹ Srov. článek 7 EÚLP a §13odst.1 TZ.

²² Srov. § 52 TZ

²³ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. s. 1224.

²⁴ Nejčastěji se uvádí jako příklad rozhodnutí ESLP Kokkinakis proti Řecku, ze dne 25.5.1993, stížnost č. 14307/88,

ústavní i zákonné úrovni.²⁵ První rozšiřují zásadou je „*Nullum crimen sine lege scripta*“, která požaduje psanou formu zákona.²⁶ Další určuje zákaz analogie v neprospěch pachatele, tedy „*Nullum crimen sine sine lege stricta*“, kterou obsahuje článek 2 odst. 4 Ústavy, článek 39 Listiny a §1 trestního zákoníku. Na tuto zásadu navazuje „*Nullum crimen sine lege certa*“, což je požadavek na určitost právní normy. Definice konkrétního trestného činu má být v TZ taková, aby v něm popsané protiprávní jednání nebylo zaměnitelné nebo nejasné.

V článku 40 odst. 6 Listiny a § 2 trestního zákoníku lze nalézt zásadu „*Nullum crimen sine lege praevia*“, která definuje zákaz působnosti pozdějšího zákona v neprospěch pachatele. Článek 40 odst. 6 Listiny „*Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.*“ Smyslem toho článku je ukotvení zejména zákazu retroaktivity trestního zákona v neprospěch pachatele. Jedná se o užší a speciální vymezení principu právní jistoty. Podle tohoto principu má mít každý možnost vědět, jaké jednání, za jakých podmínek jsou trestné a sankci, kterou může být pachatel potrestán.²⁷ Toto ustanovení dává „*benefit*“ pachateli trestného činu při změně zákona, ve kterém je nová úprava pro něj výhodnější. Této úpravy se užije oproti zákonu účinného v době, kdy byl skutek spáchán. Zásadu zákazu působnosti pozdějšího zákona v neprospěch pachatele obsahuje i článek 49 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie, který přímo stanovil povinnost uložení trestu mírnějšího při změně zákona ve prospěch pachatele.

Dalším aspektem této zásady je určité omezení moci zákonodárné, aby určité jednání nemohlo být učiněno ex-post. Pokud by tato úprava nebyla, mohlo by docházet k určité svévoli zákonodárné moci ve vztahu učinění určitého jednání trestným s cílem získat výhodu například z politického hlediska.

Podmínky zákazu retroaktivity trestního zákona upravuje i článek 7 odst. 1 EÚLP. Tento článek stanovil zákaz zpětné aplikace normy na situace, kdy na čin beztrestný v době spáchání se užilo zákonu, jenž nabyl účinnosti až po spáchání činu. Pokrývá i případy aplikace přísnějšího pozdějšího zákona ve vztahu k otázce viny a trestu. Článek 7 odst. 1 EÚLP podle B. Repíka nezaručuje

---

²⁵ Jejich výklad provádí taktéž ÚS ve svém usnesení II. ÚS 2980/17 ze dne 9.10.2018

²⁶ Srov §12 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁷ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1268.

právo na retroaktivní aplikaci pozdějšího mírnějšího trestního zákona, také neobsahuje právo neaplikovat dřívější zákon na čin, který byl spáchaný ještě za jeho účinnosti.²⁸ Předmětný článek 7 odst. 1 EÚLP k uložení trestu uvádí, že trest nesmí být přísnější, než by byl uložen v době spáchání trestného činu. Nicméně článek retroaktivitu „*in mitius*“ nezakazuje.²⁹ B. Repík uvádí jako příklad rozhodnutí ESLP ve věci G. proti Francii ze dne 27.9.1995, stížnost č. 15312/89. Jednalo se o situaci, kdy byl stěžovatel v otázce viny odsouzen podle zákona, který byl účinný v době spáchání činu, ale trest mu byl uložen podle pozdějšího mírnějšího zákona, jenž nabyl účinnosti až po spáchání činu. ESLP neshledal porušení článku 7 EÚLP, jelikož možnost retroaktivity „*in mitius*“ předpokládá vnitrostátní právo Francie.

1.3.2. In dubio pro reo a nebis in idem

Další hlavní zásadou pro ukládání trestů je bezpochyby zásada v pochybnostech ve prospěch obviněného, tedy „*In dubio pro reo*“, která znamená, že obviněný nemůže být uznán vinným, pokud není jeho vina spolehlivě prokázána. Důkazní břemeno k prokázání viny nese stát. Vina musí být prokázána bez důvodných pochyb. Pokud existují důvodné pochybnosti o vině obviněného, tak musí být rozhodnuto v jeho prospěch. Ani vysoká míra podezření nemůže stačit k tomu, aby byla soudem vyslovena vina a obviněnému uložen trest.³⁰ Zásada „*In dubio pro reo*“ vychází z principu presumpce neviny, která je obsažena článku 40 odst. 2 Listiny.³¹ To znamená, že obviněný je považován za nevinného do té doby, než je pravomocným rozsudkem soudu uznán vinným. Na obviněného musí být pohlíženo tak, že čin, který je mu kladen za vinu, nespáchal, do doby, než je pravomocně odsouzen. Tato zásada je obsažena i článku 6 odst. 2 EÚLP. Problematikou „*In dubio pro reo*“ se zabýval ÚS ve svém nálezu I. ÚS 323/23 ze dne 27.4.2023. ÚS konstatuje, že projevem této zásady vycházející z presumpce neviny je existence důkazního břemene na straně státu ve vztahu k prokázání viny obžalovaného. Pokud není dokazováním dosaženo praktické jistoty a existují důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku nebo osobě pachatele, které nelze

---

²⁸ Retroaktivita in mitius.

²⁹ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. s. 39.

³⁰ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1249.

³¹ Srov. bod 26. nálezu I. ÚS 323/23 ze dne 27.4.2023

odstranit ani provedením dalšího důkazu, je soud povinen rozhodnout ve prospěch obžalovaného.³²

Článek 40 odst. 5 Listiny stanovil „*Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.*“ Toto ustanovení Listiny zakotvuje zásadu „*Ne bis in idem*“, která vyjadřuje požadavek, že nikdo nemůže být vícekrát odsouzen za jeden a týž skutek.³³ K pojmu pravomocné rozhodnutí obsaženém v tomto ustanovení Listiny se vztahuje další základní zásada. Jedná se o zásadu „*res iudicata*“, tedy překážku věci rozsouzené. Účelem této zásady je zajišťovat právní jistotu, kterou se myslí závaznost pravomocného rozhodnutí ve věci, která nastává marným uplynutím lhůty pro podání, nebo využití všech řádných opravných prostředků proti danému rozhodnutí. Zásada „*res iudicata*“ má důsledky v nepřípustnosti stíhání osoby, která již byla pro týž skutek pravomocně odsouzena.

1.3.3. Trest odnětí svobody jako prostředek ultima ratio

V části věnující se obecným charakteristikám trestu odnětí svobody bylo řečeno, že podle článku 40 odst. 1 Listiny jen soud může rozhodnout o vině a trestu za trestné činy. Jedná se o výhradu soudního rozhodování. Prostředky trestního práva jsou prostředky „*ultima ratio*“ a k jejich užití má podle Listiny pravomoc pouze soud. Je tomu tak z důvodu, že podle zásady subsidiarity trestní represe je míra společenské škodlivosti spáchaného činu natolik závažná, že nepostačí k uplatnění odpovědnosti pachatele jiných prostředků než norem trestního práva. Například určení odpovědnosti podle norem občanského, nebo správního práva trestního.

ÚS se svým nálezu II.ÚS 3080/16 ze dne 23.5.2017 vyjádřil, že norem trestního práva nemá být užito tam, kde nelze věc řešit soukromoprávně. ÚS v předmětném nálezu také konstatuje existenci základního práva každého nebýt trestán, pokud je možné účelně využít prostředků jiných právních odvětví.³⁴ Zásada „*ultima ratio*“ v souvislosti s ukládáním nepodmíněného trestu odnětí svobody je zakotvena v § 55 odst. 2 TZ. Předmětné ustanovení vymezuje, že u trestných

---

³² Srov. tamtéž bod 26 a 27.

³³ KLÍMA, Karel. a kol., *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 984.

³⁴ Srov. bod 19 Nálezu II. ÚS 3080/16 ze dne 23.5.2017

činů, u kterých horní hranice jejich sazby nepřevyšuje pět let, uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody lze jen za situace, kdy vzhledem k osobě pachatele je zřejmé, že jiný trest by neměl efekt na pachatele.

Nezbývají v dané situaci jiné možnosti než užití prostředků trestního práva, tak uložení trestu odnětí svobody má být taktéž dle zásady „*ultima ratio*“, jelikož se jedná až poslední prostředek, když nepostačí uložení trestu alternativního. Pokud je možno uložení sankce méně postihující, nesmí být uložena citelnější. Sankce má být taktéž ukládána s ohledem na závažnost spáchané trestné činnosti a osoby pachatele a jejím poměrům.³⁵ Jedná se o princip ekonomie trestní represe a přiměřenosti trestní sankce.³⁶

P. Šámal ve svém odborném článku zdůrazňuje, že zásada subsidiarity trestní represe vyžaduje, aby prostředky trestního práva stát užíval zdrženlivě a pouze tam, kde jiné právní prostředky nejsou efektivní. Legitimitu užití takových prostředků lze odůvodnit pouze nutností ochrany základních právních hodnot před činy zvláště škodlivými. Bez užití trestněprávních prostředků a pasivity státu proti těmto činům by mohlo dojít k svémoci či chaosu ve společnosti. Z toho tedy plyne užití trestněprávních norem jako prostředku „*ultima ratio*“. Trestní moc státu se má užívat jen v nezbytných případech.³⁷

1.3.4. Problematika analogie

V souvislosti se zásadou zákazu analogie v neprospěch pachatele, tedy „*Nullum crimen sine sine lege stricta*“³⁸ je potřeba alespoň základně zmínit její problematiku z hlediska ukládání trestů. V trestním právu se užití analogie připouští pouze ve prospěch pachatele. Analogií není možno rozšířit podmínky pro vznik trestnosti spáchaného jednání. Pokud předmětné jednání nemá všechny zákonné znaky trestného činu, i když je podobné nějakému trestnému činu, nelze ho za něj považovat. Je důležité rozlišovat mezi nepřipustnou analogií a extenzivním výkladem. U extenzivního výkladu skutkové podstaty musí být zachováno smyslu předmětného ustanovení. Pokud by ze strany soudu došlo k překročení mezí,

---

³⁵ Srov. § 38 TZ.

³⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 42.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010.

³⁸ Srov. článek 2 odst. 4 Ústavy, článek 39 Listiny a §1 trestního zákoníku

jenž vymezují účel a smysl skutkové podstaty, jednalo by se o nepřipustnou analogii.³⁹

Nepřipustností užití analogie v neprospěch pachatele se zabýval ÚS ve svém nálezu II. ÚS 178/2000 ze dne 19.12.2000. Stěžovatel se ústavní stížností domáhal zrušení rozhodnutí, kterým byl uznán vinným ze spolupachatelství ve vztahu k trestnému činu loupeže. ÚS uvádí, že obecné soudy nesprávně právně kvalifikovaly skutkový stav. Došlo tedy k porušení trestního zákona, kdy mělo být předmětné jednání právně kvalifikováno jako pomoc ve vztahu ke spáchanému trestnému činu loupeže. ÚS konstatoval, že se jedná o nepřipustnou analogii „*pokud se z hlediska viny přičítá přísněji trestná forma trestné součinnosti, než jaké se dopustil, popř. v důsledku toho i přísněji trestná forma trestného činu, tzn. trestný čin pokračující ve větším rozsahu, než jaký skutečně spáchal.*“⁴⁰ ÚS uvedl, že bylo porušeno stěžovatelovo právo obsažené v článku 39 Listiny, které zakotvuje zásadu legality z hlediska ukládání trestů za trestné činy. Z tohoto důvodu je užití analogie legis in malam partem vyloučeno.⁴¹

1.3.5. Principy spravedlivého trestání, rovnosti před zákonem

Soud má povinnost při zvažování o druhu a výměře ukládaného trestu zohlednit celou řadu kritérií, tak aby uložený trest byl v souladu se všemi principy spravedlivého trestání. Pokud by je soud nezohlednil, mohlo by se jednat o porušení článku 39 Listiny. Soud nesmí uložit pachateli jiný druh trestu, než je zákonem upravený. Jeho výše se nesmí pohybovat mimo zákonem určený rozsah sazby, popřípadě nejsou respektována pravidla, která upravují trestní sazbu v případě trestání mnohosti trestné činnosti. Uložený trest by byl nadměru nevyvážený z hlediska poměru represe a prevence, nebo při stanovení výměry trestu za spáchaný čin jsou zcela opomenuty rozhodující okolnosti ve vztahu k osobě pachatele a spáchanému trestnému činu.⁴² Trestní sankce a jejich přiměřenost taktéž upravuje § 37 a 38 TZ.

---

³⁹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VUNDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. s. 108-109.

⁴⁰ Právní věta ÚS z nálezu II. ÚS 178/2000 ze dne 19.12.2000.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1550.

Princip spravedlivého trestání, jež vychází z článku 39 Listiny je založen na rovnosti všech před zákonem, což je jedna ze základních idejí právního státu.⁴³ Sazba u trestu odnětí svobody je vždy určena vymezeným rozsahem. Obecné zásady pro ukládání trestu jsou obsaženy v § 39 TZ. Jedná se zejména o to, aby soud při druhu a výši ukládaného trestu zohlednil osobní a rodinné poměry pachatele. Přihlédne také například k povaze spáchaného činu, dosavadnímu způsobu života, k možnosti nápravy pachatele a dalším okolnostem.

Soud má také povinnost při ukládání trestu v rozmezí stanovené sazby přihlídnout k tomu, zda existují polehčující nebo přitěžující okolnosti ve vztahu ke spáchání trestného činu nebo osobě pachatele. Jedná se o podstatný prvek individualizace trestů a jejich výčet zahrnují § 41 a 42 TZ. Zákon také dává možnost při specifických okolnostech uložit trest odnětí svobody, který se může pohybovat pod dolní hranicí trestní sazby, nebo může být horní hranice zvýšena. Pokud se jedná o snížení trestní sazby a uložení trestu pod jeho dolní hranicí, zde dává trestní zákoník možnost institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TZ. Jedná se o situace, kdy by uložení trestu při samé dolní hranici trestní sazby bylo pořád pro pachatele trestem nepřiměřeným a existují zde zásadní okolnosti ve vztahu k pachateli, nebo spáchanému trestnému činu, které odůvodňují uložení sankce mírnější, než je stanovena ve skutkové podstatě předmětného trestného činu.

Z hlediska zvýšení trestní sazby existují dva zákonné důvody, kdy lze při ukládání trestu odnětí svobody zvýšit až o jednu třetinu horní hranici sazby za spáchaný trestný čin, nebo činy. Prvním důvodem pro zvýšení horní hranice je, pokud soud ukládá úhrnný trest za více činný souběh trestných činů.⁴⁴ Druhým důvodem je mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, které se užije tehdy pokud je pachatel odsouzen za recidivu ke zvlášť závažnému zločinu a je zde vysoká možnost další recidivy nebo podstatně snížena šance na nápravu pachatele.⁴⁵ U obou případů zvýšení horní hranice trestní sazby platí, že tato hranice nesmí po jejím zvýšení převyšovat dvacet let a při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí převyšovat třicet let. Soud také při výši a druhu ukládaného zohledňuje další aspekty trestné činnosti, mezi které se řadí

---

⁴³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023, s 21-22.

⁴⁴ Srov. § 43 odst. 1 TZ.

⁴⁵ Srov. § 59 TZ.

například trestná součinnost. Kvůli naplnění zásady individualizace trestů je třeba rozlišit mezi tím, zda je trest ukládán organizátorovi, návodci, nebo pomocníkovi. Rozlišování těchto forem odpovědnosti má zásadní vliv na přiléhavost trestní sankce.⁴⁶

Situacemi, které omezují možnost nebo naopak znemožňují uložení trestu za spáchaný čin je věk a přičetnost pachatele v době spáchání. V případě osob, kterým je v době spáchání činu méně než 15 let, je trestní odpovědnost vyloučena a tím pádem i možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Stejně tomu je i za situace, kdy osoba v době spáchání trestného činu nemohla ovládat své jednání nebo rozpoznat protiprávnost takového činu pro duševní poruchu.⁴⁷ U mladistvých, kteří překročili patnáctý rok věku a zároveň nedovršili osmnáctý rok věku, se ukládané tresty snižují o polovinu za podmínek zvláštního právního předpisu.⁴⁸

Otázkou hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vztahu k jejich volní, psychické a rozumové vyspělosti se zabýval i ESLP. Posuzoval, zda příliš nízká hranice věku trestní odpovědnosti neodporuje článku 3 EÚLP.⁴⁹ Ve věci T. proti Spojenému království ze dne 16.12.1999, stížnost č. 24724/94 se jednalo o případ dvou desetiletých chlapců, kteří unesli a surově usmrtili dvouleté dítě. ESLP se vyslovil, že v daném případě došlo k porušení článku 3 EÚLP. Bylo tomu tak z důvodu kombinace několika faktorů, jednalo se o nastavení věkové hranice pro trestní odpovědnost na deset let, vedení procesu podle stejných norem jako u zletilých a uložení doživotního trestu, což dohromady znamenalo porušení článku 3 EÚLP. Bylo shledáno, že se v tomto případě se jednalo o nelidské a ponižující zacházení a trestání.

---

⁴⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 49.

⁴⁷ Srov. § 25 a § 26 TZ.

⁴⁸ Srov. § 31 odst. 1 Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

⁴⁹ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. s. 48

2. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

2.1. Obecně k výkonu trestu odnětí svobody z pohledu ústavnosti

Jak již bylo výše zmíněno účelem nepodmíněného trestu odnětí svobody je chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v páchání další trestné činnosti. V neposlední řadě také působit na odsouzené prostředky stanovenými v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život, který je v souladu se zákonem.⁵⁰

Osobní svoboda je základním právem, které zaručuje článek 8 Listiny. Trestem odnětí svobody se rozumí primárně zbavení osobní svobody po dobu výkonu trestu. V odstavci druhém článku 8 Listina dává limity pro zbavení osobní svobody. Zejména se jedná o výhradu zákona, tedy nikdo nesmí být zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Taktéž stanovuje, že nikdo nesmí být zbaven osobní svobody pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Článek 5 EÚLP stanovuje, že každému je zaručeno právo na svobodu a osobní bezpečnost. Určuje taktéž, že nikdo nesmí být zbaven osobní svobody kromě vyjmenovaných případů a způsobem řízení, který je stanoven zákonem. Zbavení osobní svobody je v souladu s článkem 5 EÚLP, pokud k němu dojde po odsouzení příslušným soudem. Tehdy se jedná o zákonné uvěznění. „ESLP vyložil pojem „odsouzení“ tak, že postačí i nepravomocné odsouzení. Pokud podle vnitrostátního práva po nepravomocném odsouzení nadále vykoná vazbu, nejde již o zbavení svobody ve smyslu článku čl. 5 odst. 1 písm. c) ale o uvěznění příslušným soudem podle písm. a) viz *Guzzardi proti Itálii, rozsudek pléna 6.11.1980.*“⁵¹ ESLP zde provádí rozšiřující výklad pojmu uvěznění, kdy tímto pojmem není rozuměn pouze výkon trestu odnětí svobody po pravomocném odsuzujícím rozsudku, ale taktéž je uvězněním i výkon vazby po nepravomocném odsuzujícím rozsudku.

2.2. Problematika výkonu trestu odnětí svobody v ČR

Trest odnětí svobody se v České republice vykonává ve věznicích, které zřizuje nebo zrušuje ministr vnitra.⁵² V úvodu této práce jsem nastínil, že trest

---

⁵⁰ Srov. § 1 ZVTOS.

⁵¹ KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Michal BOBEK, a Jan KRATOCHVÍL, *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012 s. 480.

⁵² Srov § 5 ZVTOS.

odnětí svobody je jedním z nejčastěji soudem ukládanou trestní sankcí. V ČR aktuálně vykonává k lednu 2024 trest odnětí svobody 19 694 odsouzených. Jejich počet v porovnání s minulými dvěma lety mírně vzrostl.⁵³ Pokud se podíváme na statistické srovnání se státy Evropské unie, tak zde lze pozorovat velké rozdíly v počtu vykonávaných trestů odnětí svobody. ČR se svými 180 vězni na sto tisíc obyvatel se řadí mezi země s nejvyšší mírou osob ve věznicích. V porovnání se zeměmi Evropské Unie se umístila na čtvrtém nejhorším místě v počtu vězňů na počet obyvatel. Z údajů je možno vypočítat, že státy západní a severní Evropy mají mnohem menší míru osob ve výkonu trestu odnětí svobody než státy střední a východní Evropy. Před ČR se tedy nachází jen Slovensko, Polsko a Maďarsko. Pro porovnání srovnatelně velké Rakousko má pouze 97 vězňů na sto tisíc obyvatel.⁵⁴ Ve Finsku je dokonce více než 3,5násobně menší počet vězňů na počet obyvatel v porovnání s ČR. Pokud se podíváme na statistiky naplněnosti věznic, tak je možno vyčíslit, že vězeňský systém je dlouhodobě na hraně své kapacity. Naplněnost věznic pro výkon trestu odnětí svobody činí 99,1 % k lednu 2024 a mnoho věznic se dokonce pohybuje nad hranicí své maximální kapacity.⁵⁵ P. Vantuch ve svém odborném článku k přeplněnosti věznic uvádí, že se jedná o komplexní problém, který podle něj nemá jedno řešení, ale skládá se z dílčích opatření, která je potřeba řešit systémově. Je zastáncem snížení počtu vězňů a ukládání trestu odnětí svobody v nezbytných případech. Rozporuje řešení situace výstavbou nových věznic.⁵⁶

Podle mého názoru jsou tyto rozdíly důsledkem rozdílného politického směřování států střední a východní Evropy zejména během druhé poloviny dvacátého století. Po roce 1989 český vězeňský a soudní systém prošel reformami s cílem jejich demokratizace a humanizace. Stále ale u nás podle mého názoru lze nalézt v určité míře znaky často až zbytečně exemplárního trestání pachatelů trestných činů. Je třeba toto doplnit také o informaci, že Česká republika se dlouhodobě řadí v indexu bezpečnosti zemí na přední příčky a v porovnání

---

⁵³ BREZOVSKÁ, Katarína, *Počet vězňů roste, Česko má čtvrtou nejvyšší míru uvěznění v Evropské Unii*. Český rozhlas [online]. 2023, 25.4.2023. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/pocet-veznu-roste-cesko-ma-ctvrtou-nejvyssi-miru-uvezneni-v-evropske-unii-8781281>.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Statistické údaje o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2024 [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2024/msh01-2024.pdf>. s. 3.

⁵⁶ VANTUCH, Pavel. Podmíněné propuštění z výkonu trestu a možnosti řešení problému přeplněnosti věznic. *Trestní právo*. 2012.

s ostatními zeměmi světa se často umísťuje mezi deseti nejvíce bezpečnými zeměmi.⁵⁷ Z tohoto je možné taktéž dovodit, že se u nás ukládá více trestů nepodmíněných odnětí svobody, než by bylo skutečně přínosné. Z toho podle mého názoru vychází dva hlavní negativní efekty. Prvním je, že takto velký počet vězňů je značnou ekonomickou zátěží pro stát. Jedná se primárně o náklady na ubytování, stravování a vězeňský personál. Tyto náklady by mohly být z určité části sníženy, kdyby se více užívalo trestu domácího vězení. Ten se v ČR ukládá jen minimálně oproti jiným zemím Evropské unie. Kromě redukce nákladů státu by mohlo dojít ke snížení negativních dopadů výkonu trestu odnětí svobody. U osob, kde by mohlo být na místě uložení trestu domácího vězení, by se snížila možnost jejich oddělení od sociálního a rodinného prostředí. Ve vězení dochází k přenosu zkušeností z kriminálního chování a může zde dojít k ovlivnění odsouzených k páčání další trestné činnosti, i když již tyto osoby neměly po výstupu z výkonu v úmyslu v něm pokračovat. Jedná o osoby, u kterých by podmíněný trest nebyl účinný, ale nepodmíněný trest by přinesl více negativních efektů jako například ztráta zaměstnání nebo nemožnost se starat o své děti. Taková situace by mohla mít za následek pokračování v páčání trestné činnosti.

2.3. Podmínky výkonu trestu odnětí svobody a zařazení do věznice

Výkon trestu se řídí podle ZVTOS, přičemž věznice také na základě tohoto zákona vydávají své vnitřní řády. Jedná se o interní směrnice, které jsou významné z hlediska každodenního chodu konkrétní věznice.⁵⁸ Ministerstvo spravedlnosti pro potřeby úpravy působnosti a úkolů zaměstnanců Vězeňské služby vydalo vyhlášku č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁹ V § 81 ZVTOS je obsaženo zmocňovací ustanovení, které stanovuje podrobnější úpravu v ŘVTOS pro vymezené záležitosti vězeňství. Mezi nejdůležitější úkoly patří zejména zajišťování práv odsouzených a jejich sociálního postavení podle ZVTOS, realizace programu zacházení, režim výkonu trestu u některých odsouzených, kázeňské řízení a další.

Trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích, které jsou odděleny zvlášť pro ženy a muže. Když soud ukládá obžalovanému trest odnětí svobody, rozhoduje

---

⁵⁷ Institute for Economics & Peace. Global Peace Index 2023: Measuring Peace in a Complex World, Sydney, June 2023. [cit.2024-02-09] dostupné z: <http://visionofhumanity.org/resources>.

⁵⁸ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 42.

⁵⁹ Dále jako ŘVTOS.

těž jeho o zařazení do věznice podle jejich diferenciací. V ČR existují dva základní typy věznic, kterými jsou věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Vedle těchto základních jsou zřízeny zvláštní věznice pro mladistvé. Věznice s ostrahou jsou dále členěny podle stupně zabezpečení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení. Jak již bylo zmíněno, tak soud nerozhoduje jen o vině a trestu, ale také o zařazení odsouzeného do výkonu věznice. Podle § 56 odst. 2, písm. b) TZ se do věznice se zvýšenou ostrahou zařazují vězni, kteří byli odsouzeni k výjimečnému trestu, za trestný čin, který byl spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, také odsouzení za zvlášť závažný zločin na dobu nejméně osmi let nebo ti, kterým byl uložen trest za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchli či se pokusili uprchnout.

Zařazení do určitého stupně zabezpečení věznice provádí generální ředitelství Vězeňské služby ve spolupráci s ředitelem věznice, ve které odsouzený nastoupil k výkonu trestu, přičemž některé osoby se umísťují odděleně podle § 7 ZVTOS.

„(1) Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen, odsouzené ženy, které mají ve výkonu trestu u sebe dítě, odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení, kteří jsou:

- a) mladiství od dospělých,*
- b) opakovaně ve výkonu trestu od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé; k zahlazení odsouzení podle zvláštního právního předpisu se nepřihlíží,*
- c) odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,*
- d) trvale pracovní nezařaditelní,*
- e) osobami s poruchami duševními, poruchami chování,*
- f) osobami s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a*
- g) velmi nebezpeční podle § 72a.*

(2) Odsouzení uvedení v § 67, 69 a 70 a příslušníci bezpečnostních sborů, vojáci z povolání a strážníci obecní policie, byť jejich služební nebo obdobný poměr již netrvá, vykonávají na základě doporučení odborných zaměstnanců trest

ve specializovaných oddílech věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby.

(3) Na žádost odsouzeného může být trest vykonáván ve specializovaném oddílu věznice, který zřizuje pro jinou skupinu odsouzených než uvedenou v odstavci 2 se souhlasem ministra generální ředitel Vězeňské služby.“

Vnitřní řády jednotlivých věznic si stanovují své další diferenciační kritéria pro zařazování odsouzených při výkonu trestu. Jedná o se skupiny vnitřní diferenciace podle „přístupu odsouzeného k naplňování stanoveného cíle programu zacházení, charakteristiky osobnosti, možnosti resocializace a dále dle jeho chování, jednání, postoje ke spáchanému trestnému činu a přístupu k plnění povinností v průběhu výkonu trestu.“⁶⁰ Smyslem diferenciace odsouzených je zabránit jim v páchání další trestné činnosti a vytvořit podmínky pro účinnou resocializaci a realizaci programů zacházení s odsouzenými.⁶¹ Důležitostí nastavení adekvátních podmínek pro resocializaci a práci s odsouzenými se tato práce bude věnovat na konkrétních příkladech v navazujících částech této diplomové práce.

2.4. Hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody z pohledu ústavnosti

2.4.1. Důstojnost výkonu trestu a zásady zacházení s odsouzenými

Každý má právo na důstojnost, která je zaručena článkem 1 Listiny, který kromě svobody a rovnosti práv zakotvuje taktéž rovnost v důstojnosti. Jedná se tedy o požadavek Listiny, aby zacházení s každým, tedy i s odsouzeným bylo takové, aby nedocházelo k porušování principů rovnosti a důstojnosti.⁶²

ZVTOS v ustanovení § 2 odst. 1 stanovil „trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“ Toto ustanovení vyjadřuje zásadu humanismu též obsaženou v článku 10 odst. 1 Listiny, podle něhož má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost.⁶³ Pojem lidská důstojnost je velmi široký a nelze jej snadno vymezit. Existuje mnoho pojetí a definic lidské důstojnosti. Osobně mi nejdůležitější přijde

⁶⁰ Čl. 29 Vnitřního řádu pro odsouzené Věznice Plzeň.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, BOHUSLAV Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří a VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022 s. 397.

⁶² Srov. článek 3 odst. 1 Listiny

⁶³ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 5.

jedna z verzí Kantova kategorického imperativu. „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“⁶⁴ V Kantově pojetí je důstojnost brána jako nevyčísitelná hodnota a podle toho by se mělo s důstojností zacházet. Důstojnost není na prodej, jelikož není zbožím. Nelze tedy jednat s člověkem jako s objektem nebo nástrojem, protože nelze určit hodnotu lidské důstojnosti. Z hlediska zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody je důležité zmínit Evropská vězeňská pravidla (EVP). Jedná se o právní dokument vytvořený Radou Evropy. Tyto pravidla nejsou přímo právně závazná. Jde o soubor doporučení pro tvorbu, aplikaci a interpretaci vnitrostátních právních předpisů, které se týkají vězeňství. Mezi témata, která EVP rozebírají, patří zejména podmínky výkonu trestu odnětí svobody jako například dostupnost zdravotní péče, přístup personálu ve věznicích k odsouzeným, zacházení s vězněnými ženami, cizinci nebo také problematika přeplněnosti věznic.

2.4.2. Zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu

Podle článku 7 odst. 2 Listiny a článku 3 EÚLP nesmí být nikdo mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Definici pojmu „*mučení*“ obsahuje Úmluva proti mučení a jinému či ponižující zacházení nebo trestání, které je ČR součástí.⁶⁵ Podle této úmluvy se mučením rozumí každé jednání, kterým je člověku způsobena úmyslně silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení. Takové jednání je vedeno s cílem získat od daného člověka nebo další osoby přiznání či informace nebo tuto osobu potrestat, zastrašit. Mučení podle této definice je založeno na diskriminaci jakéhokoliv druhu, pokud jsou bolest nebo utrpení způsobeny veřejným činitelem nebo jinou osobou, která jedná z úředního pověření nebo z jeho podnětu a s jejím vědomím nebo souhlasem. Co se týče souhlasu, zde postačí i tichého souhlasu.⁶⁶ EÚLP neobsahuje definici výše zmíněných pojmů, a proto ESLP přihlíží k výše popsanému vymezení podle Úmluvy proti mučení.⁶⁷ ESLP ve své rozhodovací činnosti více konkretizoval rozdíl mezi pojmy „*mučení*“ a „*nelidské či ponižující zacházení nebo trestání*“,

⁶⁴ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990, s. 91.

⁶⁵ Vyhláška č. 143/1988 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

⁶⁶ KLÍMA, Karel. a kol., *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 647.

⁶⁷ KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Michal BOBEK. a Jan KRATOCHVÍL, *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012 s. 406.

kteří jsou obsaženy v článku 3 EÚLP.⁶⁸ K výše zmíněné charakteristice mučení ESLP tuto definici ještě doplňuje o prvky, kterými se mučení vyznačuje. Jedná se o intenzitu utrpení, svobodný úmysl mučitele a zřejmý cíl, ke kterému mučení má vést. Nelidské zacházení nebo trestání je vymezeno jako takové jednání, které člověku způsobuje značné psychické či fyzické utrpení. Jako ponižující zacházení nebo trestání označujeme takový druh zacházení či trestání, jehož cílem je vyvolání pocitu ponížení osoby před ním samotným, nebo před dalšími třetími osobami. Spočívá v nucení, aby tato osoba činila něco proti své vůli a přesvědčení v úmyslu způsobit jí především psychickou újmu. „*V praxi ESLP je mučení od dalších druhů špatného zacházení odlišeno zejména vyšší intenzitou způsobeného utrpení, když mučením je zacházení, které způsobuje velmi závažné a kruté utrpení.*“⁶⁹ K porušení článku 3 EÚLP postačí i riziko, že osoba bude podrobena zacházení popsanému v daném článku. Je tomu tak za předpokladu, že hrozba takového jednání se jeví dostatečně reálná a bezprostřední.⁷⁰

Ve vztahu k této problematice je třeba zmínit rozsudek ESLP ve věci Farbtuhs proti Lotyšsku ze dne 2.12.2004, stížnost č. 4672/02. ESLP se zde zabýval výkonem trestu vážně nemocného odsouzeného. Stěžovatel byl odsouzen za zločiny proti lidskosti a genocidu. Jednalo se o muže ve věku 83 let, který byl upoután na invalidním vozíku a léčil se s celou řadou zdravotních problémů. Podle lékařů byl schopen trest vykonat za předpokladu nepřetržité péče a za pomoci speciálního vybavení. Vězeňská služba přiznala, že nedisponuje dostatečným vybavením ani personálem pro péči o takto vážně nemocného vězně. Stěžovatel z tohoto důvodu podal několik žádostí, aby mu bylo upuštěno od výkonu trestu odnětí svobody. Tyto žádosti byly zamítnuty. Trest stěžovatel vykonával ve vězeňské nemocnici. Ve výkonu trestu opětovně žádal o propuštění na svobodu ze zdravotních důvodů. K oprávněnosti žádosti o propuštění stěžovatele ze zdravotních důvodů se kladně vyjádřily zdravotní i vězeňské orgány. Vnitrostátní soudy sice shledaly, že podmínky vězeňské nemocnice nejsou přizpůsobeny zdravotním potřebám stěžovatele, ale odmítly jej propustit na svobodu. Stěžovatel se u ESLP domáhal toho, aby bylo rozhodnuto, že došlo k porušení článku 3 EÚLP. Tvrdil, že výkonem trestu v zařízení, které nebylo

---

⁶⁸ Srov. čl. 4 Listiny základních práv Evropské unie, který taktéž zmiňuje mučení, nelidské nebo ponižující zacházení a trest.

⁶⁹ KMEC, Jiří, David KOSAŘ a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 406.

⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, Irsko proti Spojenému království, stížnost č. 5310/71.

uzpůsobeno jeho zdravotním potřebám došlo ke špatnému zacházení ze strany věznice. ESLP v rozhodl, že v tomto případě bylo porušeno článku 3 EÚLP z důvodu výkonu trestu v zařízení, které nebylo pro stěžovatele uzpůsobeno.

V souvislosti s výkonem trestu osob se zdravotním postižením, nebo osob vážně nemocných existuje povinnost zaručit těmto osobám v souladu s článkem 3 EÚLP takový výkon trestu, který respektuje lidskou důstojnost. Výkon trestu odnětí svobody nesmí odsouzenému způsobovat takovou míru útrap a tísně, která by svou intenzitou nadměru překračovala útrapy spojené s běžným výkonem trestu odnětí svobody. Nedostatek lékařské péče nebo držení v nevyhovujících podmínkách může být takovým zacházením, které je v rozporu s článkem 3 EÚLP. Tento článek sice nestanovuje povinnost propustit vězněnou osobu s nevléčitelnou nebo velmi závažnou nemocí, ale stanovuje povinnost státu zajistit takový výkon trestu, který chrání jejich zdraví. „ESLP proto konstatuje, že za obzvláště závažných podmínek může řádný výkon trestní justice vyžadovat takových humanitárních opatření, aby byl dodržen čl. 3 Úmluvy.“⁷¹

2.4.3. Podpora a pomoc odsouzeným při návratu do společnosti

Účelem ustanovení výše popisovaného § 2 ZVTOS je taktéž minimalizace škodlivých následků, které mohou vzniknout v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody. Faktory, které mohou mít dopad na vězně během výkonu trestu nebo, na jeho směřování po jeho výstupu z výkonu trestu, se budou zabývat následující kapitoly této diplomové práce. Odstavec druhý stejného paragrafu říká „že s odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“ V ustanovení § 2 ZVTOS je možno podle mého názoru nalézt kodifikaci rehabilitační teorie trestu, kterou jsem zmiňoval v první části této práce. Je zde obsažen požadavek na důstojné jednání s odsouzenými. Charakterem trestu by tedy neměla být msta, jak je tomu v případě retributivní teorie, ale ochrana společnosti před kriminálním chováním pachatelů trestné činnosti, jejichž pobyt ve vězení by měl ideálně směřovat

---

⁷¹ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel, OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: Ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021. s. 281.

k eliminaci dalšího kriminálního chování a jejich úspěšnému znovu začlenění do společnosti. K tomuto je určen program zacházení.

2.4.4. Program zacházení

Program zacházení se stanovuje pro každého odsouzeného. Jde o formou cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného po dobu výkonu trestu odnětí svobody⁷². Slouží zejména k tomu, aby byl odsouzený připraven na život v souladu se zákonem po jeho propuštění a směřuje k úspěšnému zařazení zpět do společnosti. Cílem je naplňování účelu trestu jako je například přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin.⁷³ Úpravu programu zacházení vyjadřuje § 36 ŘVTOS. Vytváří se na základě komplexní zprávy, tak aby byl vhodný pro odsouzeného. Zohledňuje se v něm jeho charakteristika osobnosti a důvody, pro které trestnou činnost spáchal. Měl by identifikovat potenciální rizika související s páchanou trestnou činností a navrhnout možnosti jejich minimalizace. Je navržený s ohledem na délku uloženého trestu. Na základě komplexní zprávy o odsouzeném sestavuje program zacházení speciální pedagog. Schvaluje jej ředitel věznice, nebo jeho zástupce na základě doporučení komise. Plnění programu zacházení a jeho úspěšnost v oblasti určených cílů a jednotlivých aktivit se vyhodnocuje v pravidelných intervalech. Zpravidla je to jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou, jednou za šest měsíců u odsouzených ve věznici se zvýšenou ostrahou a jednou za dva měsíce ve výstupních oddílech obou typů věznic. Speciální pedagog může program zacházení průběžně doplňovat a upravovat tak, aby byl pro odsouzeného co nejvíce vhodný a plnil svůj účel. ŘVTOS v ustanovení § 36a rozděluje programy zacházení do několika skupin dle míry rizik. Jedná se o program minimálního zacházení, program standardního zacházení a program speciálního zacházení. Dalším typem je program výstupního zacházení, který slouží pro odsouzené, u kterých je potřeba například kvůli délce vykonaného trestu jim pomoci s přípravou na život po propuštění.⁷⁴

Odsouzený má možnost zvolit si program zacházení z navržených alternativ, pokud si nezvolí, je mu stanoven minimální program zacházení. Základ tvoří pracovní aktivity odpovídající jeho zdravotnímu stavu. Program zacházení

---

⁷² Srov. §40 odst.2 ZVTOS.

⁷³ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Program zacházení* [online]. [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>.

⁷⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 128-132.

se skládá z pracovních aktivit, vzdělávacích aktivit, speciálních výchovných aktivit, zájmových aktivit a z oblasti utváření vnějších vztahů.

Co se týče oblasti pracovních aktivit, tak se jedná především o vykonávání činností nezbytných k zajištění běžného chodu věznice. Těmito pracovními aktivitami se rozumí například úklidové práce ve věznici. Oblast vzdělávací je rozdělena na formální a neformální. Ta formální se uskutečňuje v rámci školského vzdělávacího střediska. Jedná se o možnost doplnění si vzdělání z nabízených oborů. Mezi neformální oblast vzdělávání se řadí například kroužky cizích jazyků, sociálně právní poradenství, různé kurzy například drogové problematiky, soutěže nebo pořádání besed k vybraným tématům.⁷⁵ Podrobněji se bude věnováno problematice vzdělání odsouzených v samostatné kapitole této práce.

Škála speciálních výchovných aktivit je velmi široká. Odsouzení se tedy mohou účastnit například kurzů právního a sociálního minima nebo také výcviku sociálních dovedností a dalších. Mezi zájmové aktivity lze zařadit různé společenské, sportovní či hudební aktivity nebo další zájmovou činnost. Všechny tyto aktivity jsou vedeny s cílem směřovat odsouzeného k tomu, aby docházelo k rozvoji v oblasti utváření vnějších vztahů.

Cílem těchto aktivit programu zacházení je kladení důrazu na udržení sociálního zázemí i po propuštění z výkonu na svobodu. Podle mého názoru je velmi žádoucí, aby byla škála aktivit poskytovaných věznicí co nejširší, jak to jen podmínky a zázemí dovoluje. Myslím si, že problémem velké části odsouzených je to, že neví o možnostech, které se jim nabízí po výstupu z výkonu trestu. Je to dáno především tím, že odsouzení jsou často ze slabších sociálních poměrů a třeba neměli takové sociální zázemí a přístup ke vzdělání jako většina společnosti. Odsouzeným pak chybí určité znalosti, které jsou zásadní pro život. Podle mého názoru těmi zásadními znalostmi jsou zejména finanční gramotnost a informovanost o dopadech patologických jevů jako je nadměrné užívání alkoholu a dalších návykových látek. Jedná se o znalosti, které by měly primárně vycházet z výchovy od rodiny a potažmo být součástí základního vzdělání. Ovšem jak již bylo zmíněno, tak značné části odsouzených tyto sociální dovednosti a informace chybí. Je tedy důležitou rolí vězeňského systému tyto zásadní mezery vyplňovat

---

⁷⁵VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Střední odborné učiliště základní informace*. [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>.

a suplovat zde vzdělávací systém a chybějící zázemí odsouzených. Osobně si nemyslím, že tyto aktivity se uskutečňují v takové míře, jak by bylo potřeba. Je to dáno hlavně tím, že ve vězeňství je dlouhodobý nedostatek jak personálu, tak i finančních prostředků právě pro tyto projekty. Jak jsem již popisoval v kapitole věnující se obecně trestu odnětí svobody, tak ČR má ve výkonu trestu odnětí svobod mnohem více osob než naprostá většina států EU. V důsledku to znamená, že velká část nákladů jde na provoz zařízení z důvodu udržování takto velké kapacity věznic. Podle mého názoru by stát mohl vydávat prostředky na vězeňství efektivněji. Správnou prací s odsouzenými by se mohla značně snížit míra jejich recidivy.

Důležité také je, aby se práce s odsouzenými neomezila pouze na dobu během výkonu trestu. Bez další následné práce s odsouzenými po propuštění na svobodu se zvyšuje šance jejich nezačlenění do společnosti a tím pádem riziko dalšího páchaní trestné činnosti. Domnívám se, že systém právních norem upravující tuto problematiku je nastaven vyhovujícím způsobem s ohledem na všechny zásady zacházení s odsouzenými. Problém podle mého názoru nastává u praktické realizace těchto norem. Je možné takto usuzovat z dat týkající se míry recidivy mezi odsouzenými k trestu odnětí svobody. V případě recidivy se jedná zase, jak tomu bylo v počtu vězňů o jednu z nejvyšších hodnot v porovnání se státy Evropské unie. Podle statistických údajů 70 % vězňů po propuštění na svobodu nezvládne nepáchat další trestnou činnost a vrací se znovu do vězení.⁷⁶ Takto vysoké číslo značí velkou potřebu komplexního přístupu a systematické podpory v začleňování odsouzených do společnosti. Této podpory se jim ale nedostává v takové míře, jaká by byla potřebná pro snížení míry recidivy.

Zpráva Českého helsinského výboru uvádí, že z většiny jsou programy zacházení stanovovány pouze formálně a k realizaci stanovených aktivit často nedochází. Dále uvádí, že pro potřebnou individuální práci s odsouzenými není prostor z kapacitních důvodů.⁷⁷

---

⁷⁶ ŠELEPOVÁ, Eva Mikulka. Za mříže se v Česku vrací až tři čtvrtiny vězňů. Na vině je především nedostatečná péče po propuštění. *IROZHLAS* [online]. 2021. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezen-vezeni-recidiva-propusteni-integrace-do-spolecnosti-socialni-sluzby_2109261607_hyh.

⁷⁷ KRUTINA, Miroslav, František MATULA, Adéla RŮŽIČKOVÁ, Zuzana KOVANDOVÁ, Veronika PLESKAČOVÁ, Jiří ČERNÝ, Ágnes NĚMEČKOVÁ, Mikuláš VYMĚTAL a Václav VLK. *Monitoring vězeňství v České republice říjen 2022–leden 2023* [online]. Český helsinský výbor [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1.pdf>.

3. PRÁVA, POVINNOSTI ODSOUZENÝCH A MOŽNOSTI JEJICH OCHRANY

3.1. Obecně k základním právům odsouzených a jejich omezení či zbavení

Výkon trestu odnětí svobody je spojen s mnohými omezeními, a dokonce úplného zbavení některých ústavně zaručených práv a svobod po dobu jeho výkonu. K omezení těchto musí existovat zmocnění v Listině, které opravňuje zákonodárce k tomu, aby mohl vydat zákon, kterým tyto základní práva o svobody omezí. Toto zmocnění se nachází v článku 4 odst. 2 Listiny založeném na tom, že ne všechna základní práva a svobody mají absolutní povahu.⁷⁸ Článek 4. odst. 2 Listiny tedy zakotvuje výhradu zákona při zásahu do základních práv a svobod. Omezení zaručených práv je přípustné, pokud je učiněno zákonem a je odůvodněno nezbytností takového omezení, taktéž směřuje k legitimnímu cíli a je v souladu s principy demokratické společnosti. V této souvislosti § 15 ZVTOS stanovil, že „*Odsouzeným ve výkonu trestu přísluší stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném tímto zákonem.*“ Jedná se projev o zásady, které odsouzeným zaručují rovný přístup a nestrannost. Následující ustanovení článku 4 odst. 3 Listiny říká „*Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.*“ Na toto ustanovení navazuje článek 4 odst. 3 Listiny, který zakotvuje požadavek, že zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.⁷⁹ To znamená, že Listina garantuje každému odsouzenému přístup ke všem právům jako mají všichni ostatní odsouzení.

Důležité je v této souvislosti zmínit taktéž článek 4 odst. 4 Listiny „*Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.*“ Je zde obsažena již zmiňovaná zásada proporcionality. ÚS ve svém nálezu Pl. ÚS 21/96 ze dne 4.2.1997 se vyjádřil, že v souvislosti principem proporcionality platí maxima, která příkazuje v případě omezení základního práva či svobody šetřit jeho podstatu a smysl.

---

⁷⁸ Mezi základní práva a svobody s absolutní povahou patří způsobilost k právům, právo na život, zákaz mučení a krutého, nelidského a ponižujícího zacházení, právo občanů ČR na svobodný přístup na území státu, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, právo na soudní ochranu a presumpce nevin.

⁷⁹ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 185-196.

Článek 4. odst. 4 Listiny také úzce souvisí s článkem 4 odst. 2 Listiny, který stanovuje výhradu zákona při omezování základních práv a svobod. Na výhradu zákona odkazuje druhá věta článku 4. odst. 4 Listiny „*omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.*“ Jedná se o vyjádření „*limitační klauzule*“. Podle této klauzule musí být při omezení základních lidských práv taková možnost stanovena Listinou.⁸⁰ Prvotním předpokladem pro omezení některých ze základních práv a svobod je to, že Listina toto omezení připustí. Poté následuje výhrada zákona, která určí, že způsob a podmínky takového omezení stanoví zákon. Podle mého názoru zásadou s největším přesahem do výkonu trestu odnětí svobody je princip proporcionality. Jedná se o stěžejní zásadu při posuzování legitimitnosti omezení základních práv a svobod. Jedním z hlavních cílů této diplomové práce je právě zkoumání toho, zda způsob omezení některých základních práv a svobod po dobu výkonu trestu je úměrný jejich účelu. Mojí snahou je tedy v dalších kapitolách zkoumat, zda existují případy, kdy dochází k omezení základních práv a svobod a není to zcela nutné v souvislosti s účelem výkonu trestu.

3.1.1. Omezení a zbavení některých práv a svobod ve výkonu trestu

V předešlých částech této práce bylo zmíněno, že odsouzení jsou po dobu výkonu trestu omezení nebo dokonce zbavení možnosti výkonu některých svých práv a svobod, které jim zaručuje Listina. Zde tato práce navazuje na rozebíraný požadavek obsažený v článku 4 odst. 2 Listiny. Ten stanovuje výhradu zákona při určení mezí základních práv a svobod. Tuto výhradu zákona provádí ZVTOS v ustanovení § 27. Smyslem toho ustanovení je zdůvodnění omezení základních práv a svobod. Zákon zde naplňuje požadavek proporcionality při omezování těchto práv a svobod po dobu výkonu trestu v souladu s článkem 4 odst. 4 Listiny. Omezení a zbavení základních práv a svobod je spojeno s dosažením smyslem a účelem trestu. Bez těchto omezení by nebylo možné realizovat výkon trestu, tak aby byla naplněna jeho podstata dle § 27 odst. 1 ZVTOS.

Dalším požadavkem Listiny je, že při omezování základních práv musí být vždy šetřeno jejich podstaty a smyslu dle zásady proporcionality. Odsouzeným jsou v § 27 odst. 2 ZVTOS omezena práva a svobody. Jedná se o svobody

---

⁸⁰ KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 194.

na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobodu pobytu a pohybu, zachování listovního tajemství a svobodné volby povolání. V § 27 odst. 3 ZVTOS provádí zbavení některých práv. „Po dobu výkonu trestu odsouzeným nepřísluší právo na stávku, výkon práva sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat odborové organizace a výkon práva sdružovat se v nich, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnického zařízení pro sebe a dítě, které má matka ve výkonu trestu odnětí svobody u sebe. Odsouzení nemohou ve výkonu trestu zakládat politické strany nebo politická hnutí, vykonávat právo sdružovat se v nich a nemohou vykonávat volené a jiné veřejné funkce.“

3.2. Právo na soudní a jinou ochranu odsouzených

Právo na soudní a jinou ochranu je Listinou zaručeným právem na spravedlivý proces a přístupu k němu. Právo na ochranu práv je projev právního státu.⁸¹ Tento soubor práv upravuje článek 36 Listiny. Podle článku 36 odst. 1 Listiny má každý právo na to domáhat se svých práv u nestranného soudu nebo ve stanovených případech u jiného orgánu. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se jedná o právo, které je zaručeno zásadně každému. Z možnosti domáhat se ochrany svých práv nemůže být vyloučena žádná osoba.⁸²

Právo na přístup k soudní a jiné ochraně se nemůže obejít bez práva na spravedlivý proces, který je předpokladem úspěšnosti domáhání se práv před soudy a jinými orgány.⁸³ Právo na spravedlivý proces je taktéž zaručeno článkem 36 odst. 1 Listiny. Spravedlivý proces je možný jen za předpokladu existence nezávislosti a nestrannosti rozhodování. Jsou základními hodnotami, které jsou zárukou rovnosti a právní jistoty. Nezávislostí je rozuměna eliminace možností určitými způsoby působit na svobodné rozhodování soudců.⁸⁴

Nestrannost je chápána jako objektivní a rovný přístup k účastníkům řízení, projednávanému případu, nebo k právním zástupcům.⁸⁵ Ústavní soud v nálezu I.ÚS167/94 ze dne 27.11.1996 konstatoval k nestrannosti soudce následující

---

⁸¹ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023, s. 213.

⁸² Tamtéž, s. 1264.

⁸³ Právo na spravedlivý proces také upravuje článek 6 EÚLP.

⁸⁴ Srov. článek 81 a 82 Ústavy.

⁸⁵ KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 1275.

„Nejde tudíž pouze o hodnocení subjektivního pocitu soudkyně, zda se cítí nebo necítí být podjatá, anebo hodnocení osobního vztahu k účastníkům řízení, ale o objektivní úvahu, zda – s ohledem na okolnosti případu – lze mít za to, že by soudce podjatý mohl být. V daném případě šlo o takový konflikt mezi rozhodující soudkyní a právní zástupkyní navrhovatelky, který svou povahou a intenzitou je nepochybně dostatečným důvodem k tomu, aby v zájmu soudkyně samé o věci rozhodovala jiná osoba.“

Článek 36 odst. 2 Listiny *„Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“* Toto ustanovení zakotvuje právo na soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy. Následující článek 36 odst. 3 Listiny stanovuje právo domáhat se náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. V následujícím odstavci tohoto článku je stanoveno, že podrobnosti upraví zvláštní zákon.⁸⁶

Práva zaručená článkem 36 Listiny jsou z pohledu odsouzených velmi důležitým souborem práv. Na tyto práva lze podle mého názoru nahlížet jako na mechanismy, které vyrovnávají pozici odsouzených. V tom smyslu, že se jedná o slabší stranu z hlediska uplatňování případných porušení jejich práv. Stát omezil odsouzené na jejich právech a svobodách, zejména na svobodě pohybu, nedotknutelnosti osoby, soukromí a listovního tajemství. Vůči odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody je prakticky nepřetržitě uplatňována veřejná moc na rozdíl od osob žijících na svobodě. Může zde tedy existovat vyšší pravděpodobnost, že by tato moc mohla být zneužita.

Korespondence, která je odesílána za účelem domáhání se právní ochrany není kontrolována vězeňskou službou.⁸⁷ Jedná se o korespondenci mezi advokátem, státními orgány a mezinárodními organizacemi zabývajícími se ochranou práv lidských a dalšími subjekty, jak jsou vymezeny v § 17 odst. 3 ZVTOS. Dalším aspektem přístupu odsouzených k právní ochraně je to, že korespondence spadající

---

⁸⁶ Bude dále v práci podrobněji popsáno.

⁸⁷ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 80.

do vymezení předmětného určení, je odesílána na náklady věznice, pokud odsouzený nemá žádné finanční prostředky.⁸⁸ Odsouzeným je taktéž zaručeno právo možnost poskytování právní pomoci advokátem, která je realizována bez přítomnosti dalších osob. Věznice má povinnost vytvořit takový systém pro podávání stížností a žádostí, aby s nimi mohly zaházet pouze oprávněné osoby.⁸⁹

Z důvodu omezení, či zbavení některých práv a svobod, či uložení povinností podle ZVTOS, náleží odsouzeným v určitých případech specifitější postavení nebo jiné způsoby ochrany jejich práv. Takovým specifickým postavením mám na mysli především institut nutné obhajoby. Na odsouzené se vztahuje důvod nutné obhajoby a tím pádem i jejich povinné zastoupení advokátem, pokud je proti nim vedeno trestní řízení a nachází se ve výkonu trestu odnětí svobody podle § 36 odst. 1 písm. a) TŘ nebo v řízení odsouzených o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení dle § 36 odst. 2 písm. a) TŘ. Pokud někdo obhájce nemá a má ho ze zákona mít z důvodu nutné obhajoby, tak se mu poskytne přiměřená lhůta, aby si obhájce zvolil nebo mu bude ustanoven podle § 38 odst. 1 TŘ. Nedodržení těchto ustanovení by mohlo znamenat porušení práva na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny.

3.2.1. Právo na soudní ochranu

Jak bylo zmíněno, tak právo na soudní ochranu je jedním ze základních práv. Soudy poskytují ochranu právům dle článku 90 Ústavy. Z hlediska ochrany práv je důležitá otázka, jestli soudní ochranu při porušení práv odsouzených poskytují soudy ve správním nebo civilním soudnictví.⁹⁰ Soudní ochranu odsouzených zabezpečují soudy ve správním soudnictví, pokud jsou předmětem ochrany subjektivní veřejná práva. Civilní soudy poskytují ochranu subjektivním soukromým právům.⁹¹ Soudní moc je reprezentována soustavou soudů, kterou tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy dle článku

---

⁸⁸ § 17 odst. 5 ZVTOS.

⁸⁹ Srov. § 26 odst. 1 ZVTOS.

⁹⁰ Zda je o ochraně konkrétních práv odsouzených příslušný civilní nebo správní soud se práce zabývá v dalších kapitolách na rozebíraných soudních rozhodnutích.

⁹¹ KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. s. 433.

91 a 92 Ústavy. Mimo soustavu obecných a správních soudů stojí Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti.⁹²

Z hlediska práva odsouzených na soudní přezkum rozhodnutí orgánu ve výkonu trestu je namístě zmínit rozsudek Krajského soudu v Plzni sp. zn. 57 Ca 166/2005 ze dne 30.11.2006. Žalobce se ve své žalobě domáhal přezkumu rozhodnutí ředitele věznice, kterým nebyl zařazen do rekvalifikačního kurzu v oboru zámečnick, konaného ve Věznici Plzeň. Krajský soud si položil otázky, zda v tomto případě a za jakých okolností vystupuje ředitel věznice jako správní orgán.

Krajský soud v Plzni dospěl k závěru, že „*působení na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody prostřednictvím konkrétních pokynů a příkazů není rozhodováním o právech či povinnostech odsouzených v oblasti veřejné správy, nýbrž projevem „řízení“ odsouzených individuálními pokyny a rozkazy Vězeňské služby v rámci právního vztahu nuceně založeného vykonatelným rozsudkem soudu o uložení trestu odnětí svobody. Pouze v případě, že by takovým aktem „řízení“ bylo rozhodnuto i o veřejném subjektivním právu či povinnosti odsouzeného, vystupovala by v konkrétní věci Vězeňská služba či její složka jako správní orgán ve smyslu § 4 odst. 1 písm. a) SŘS.*“⁹³

3.2.1.1. Odpovědnost za újmu a nezákonný výkon trestu odnětí svobody

Z hlediska práva na soudní a jinou ochranu mají odsouzení nárok podle článku 36 odst. 3 Listiny na „*náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.*“ Tento článek zakotvuje odpovědnost za výkon veřejné moci.⁹⁴ Právo na uplatnění náhrady škody lze považovat za sekundární formu odpovědnosti. Specifikem této odpovědnosti je, že vzniká důsledkem výkonu vrchnostenské veřejné moci.⁹⁵

Článek 36 odst. 4 stanovuje, že uplatnění práva na náhradu škody stanoví zákon.⁹⁶ Z hlediska práva na náhradu škody podle článku 36 odst. 3 Listiny lze

---

⁹² Srov. článek 83 Ústavy.

⁹³ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

⁹⁴ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1127.

⁹⁵ KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 514.

⁹⁶ Této problematice se níže bude věnováno podrobněji.

rozlišit dva případy odpovědnosti státu vůči odsouzeným. Jedná se o odpovědnost za újmu způsobenou ve výkonu trestu odnětí svobody, která může spočívat v nezákonném rozhodnutí orgánu nebo nesprávným úředním postupem. Dalším případem je náhrada škody za výkon trestu odnětí svobody, který byl nezákonný. Předpokladem pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo úředním postupem je, že byl takový postup nebo rozhodnutí v přezkumu pro nezákonnost změněno nebo zrušeno.⁹⁷

Odpovědností za újmu, která byla způsobena odsouzenému ve výkonu trestu odnětí svobody se zabýval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2478/2015 ze dne 25.8.2016. Žalobce, kterým byl odsouzený, požadoval přiznání náhrady škody na zdraví, bolestného jako náhrady za ztížení společenského uplatnění a zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Předmětných nároků se žalobce domáhal společně a nerozdílně po Vězeňské službě a spoluvězni. Jednalo se o případ, kdy byl žalobce ve večerních hodinách napaden jiným agresivním odsouzeným. Uvedené nároky měly vzniknout kvůli nesprávnému úředního postupu Vězeňské služby, kdy její pracovníci podle žalobce měli pochybit, když žalobci nezajistili dostatečnou ochranu. Taktéž mu ve věznici nebyla zajištěná včasná lékařská péče. Nejvyšší soud poznamenal, že podle § 37 ZVTOS se odpovědnost za škodu a podmínky jejího uplatnění řídí občanským zákoníkem.⁹⁸ Úprava obsažená v občanském zákoníku se nepoužije, pokud ke vzniku škody nebo újmy odsouzeného došlo v důsledku výkonu práv a povinností orgánů veřejné moci. Tomto případě se použije úprava, která je obsažená v odškodňovacím zákonu.⁹⁹

„Nesprávným úředním postupem orgánů Vězeňské služby ve smyslu § 13 odst. 1 odškodňovacího zákona je i porušení povinnosti přijmout preventivní opatření k ochraně života a zdraví vězňů a rovněž porušení povinnosti zajistit vězni včasné poskytnutí odpovídající zdravotní péče.“¹⁰⁰

Co se týče nároku na náhradu škody v souvislosti nezákonným výkonem trestu odnětí svobody nebo nezákonným rozhodnutím orgánu státní moci vůči odsouzenému ve výkonu trestu si Listina vystačí pouze s obecnou odpovědností

---

⁹⁷ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1129.

⁹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁹⁹ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

¹⁰⁰ Část právní věty z rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2478/2015 ze dne 25.8.2016.

za nezákonné rozhodnutí soudu, státního orgánu či veřejné správy. Z hlediska náhrady škody při nezákonném výkonu trestu odnětí svobody EÚLP zvolila jiný přístup než Listina. Na rozdíl od Listiny EÚLP upravuje danou problematiku konkrétněji.¹⁰¹ V článku 5. odst. 5 stanovila „Každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění.“¹⁰² Tento článek dává právo požadovat odškodnění těm, u kterých došlo k porušení práv uvedených v článku 5 EÚLP.¹⁰³

3.2.2. Právo na jinou ochranu

Pojem práva na jinou právní ochranu tvoří soubor prostředků k ochraně práv, které zajišťují na rozdíl od soudů jiné orgány. Odsouzeným přísluší právo na podávání stížností a podnětů k uplatnění ochrany svých práv.¹⁰⁴ Jedná se tak o naplnění požadavku 36 Listiny na přístup k právní ochraně. Korespondence, která je odesílána za účelem domáhání se právní ochrany nesmí být kontrolována vězeňskou službou.¹⁰⁵ Jak již bylo zmíněno jedná se o korespondenci mezi advokátem, státními orgány a mezinárodními organizacemi, které se zabývají ochranou lidských práv a dalšími subjekty podle § 17 odst. 3 ZVTOS.

Odsouzení mohou využít mnohých možností na uplatnění porušení jejich práv. Mají právo na to, aby jim byla umožněna rozmluva s ředitelem věznice, státním zástupcem, soudcem nebo orgánem, který vykonává kontrolu věznice.¹⁰⁶ Mohou podávat podněty a stížnosti státním orgánům nebo mezinárodním organizacím zabývajících se porušováním lidských práv. Jejich demonstrativní výčet lze najít v § 34 ŘVTOS. Odsouzení mají možnost za účelem ochrany jejich práv podávat podněty veřejnému ochránci práv.

3.2.2.1. Veřejný ochránce práv

Jak již bylo zmíněno v předešlé části, tak odsouzení mají právo na podávání podnětů a stížností. Mezi jednu z nejdůležitějších institucí, která se zabývá podněty

---

¹⁰¹ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 1124.

¹⁰² Srov. článek 36 odst. 3 Listiny.

¹⁰³ KMEC, Jiří, David KOSAR, Michal BOBEK. a Jan KRATOCHVÍL, *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 550-554.

¹⁰⁴ Srov. § 26 ZVTOS.

¹⁰⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 80.

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 81.

odsouzených na podmínky výkonu trestu odnětí svobody je bezpochyby veřejný ochránce práv. Jeho role je být neformální institucí, na kterou se každý může obrátit. Úkolem veřejného ochránce práv je být rychlým a levným prostředkem, který pomůže tomu, kdo je v právu neorientován, se domoci ochrany proti nezákonnému či nespravedlivému jednání nebo činnosti orgánů veřejné správy.¹⁰⁷ Základním úkolem veřejného ochránce vyjádřeného v § 1 odst.1 ZVOP je přispívat svým působením k ochraně základních práv a svobod osob před orgány a úřady, pokud je jejich jednání v rozporu s právními předpisy, není v souladu s principy demokratického právního státu, dobré správy a také před jejich nečinností.

Z pohledu problematiky vězeňství je veřejnému ochránci dána ZVOP celá řada pravomocí k tomu, aby mohl kontrolovat podmínky osob, které se jsou zbaveny nebo omezeny na svobodě. Veřejný ochránce nekontroluje pouze podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody, ale podle § 1 odst. 4 písm. a), b) se jeho působnost vztahuje na vazební věznice, zařízení ochranné nebo ústavní výchovy, ochranné anebo zabezpečovací detence. Do této působnosti spadají další místa, kde se mohou nacházet veřejnou mocí na svobodě omezené osoby jako například policejní cely, zařízení pro zajištění cizinců a v dalších zařízeních uvedených v ZVOP. Podle § 1 odst. 3 ZVOP veřejný ochránce provádí systematické návštěvy výše zmíněných míst, kde je jeho úkolem odhalování systémových nedostatků.¹⁰⁸ Cílem návštěv veřejného ochránce je zvýšení ochrany osob nacházející se ve výše uvedených zařízeních před krutým, nelidským, ponižujícím zacházením a trestáním nebo jiným špatným zacházením.¹⁰⁹

Veřejný ochránce zahajuje svou činnost na základě obdržení podnětu nebo ze své vlastní iniciativy. Podle § 10 ZVOP má každý právo na to, obrátit se na veřejného ochránce se svým podnětem ve věcech, které spadají do jeho působnosti. Dále také stanovuje, že podnět nepodléhá žádnému poplatku. Jedná se o projev specifické role, kterou veřejný ochránce zastává, na rozdíl od veřejné správy a soudnictví.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ CHAMRÁTHOVÁ, Anna, Lukáš HLOUCH, Alena KLIKOVÁ a Tomáš SVOBODA. *Zákon o veřejném ochránci práv: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 3.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 9.

¹⁰⁹ Srov. § 1 odst. 3 ZVOP.

¹¹⁰ CHAMRÁTHOVÁ, Anna, Lukáš HLOUCH, Alena KLIKOVÁ a Tomáš SVOBODA. *Zákon o veřejném ochránci práv: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 67-72.

Ustanovení § 18 ZVOP upravuje postup ochránce práv za situace, kdy je šetřením na základě podnětu nebo z vlastní iniciativy dojde k závěru, že bylo porušeno právního předpisu, demokratických principů a dobré správy nebo se orgán dopustil nečinnosti. Veřejný ochránce poté vyzve úřad, který byl součástí šetření, aby se k zjištěným skutečnostem do 30 dnů vyjádřil. Za situace, kdy úřad sdělí, že provedl nebo jsou prováděna opatření směřující k nápravě zjištěných pochybení a veřejný ochránce je shledá dostatečnými, vyrozumí o tom stěžovatele i úřad. Když předmětný úřad ve svém vyjádření nezajistí dostatečné provedení opatření k nápravě nebo se nevyjádří ve lhůtě, zašle veřejný ochránce své závěrečné stanovisko i s návrhem opatření k nápravě.

Jaká opatření může veřejný ochránce navrhnout upravuje § 19 ZVOP. Jedná se o demonstrativní výčet, tudíž je veřejnému ochránci ponechán široký prostor pro jeho uvážení ohledně navrhovaného opatření k nápravě. Důležité je zmínit, že nedisponuje žádnou nařizovací pravomocí k provedení navrhovaného opatření. Předmětný úřad má ale povinnosti ochránci sdělit do 30 dnů od doručení závěrečného stanoviska, jaká opatření k nápravě byla provedena. Jestliže nedojde k realizaci opatření nebo je provedení nedostatečné, tak § 20 ZVOP dává veřejnému ochránci možnost určitého sankčního oprávnění. Veřejný ochránce vyrozumí nadřízený úřad, pokud nemá nadřízený úřad, vyrozumí vládu nebo může o svých zjištění informovat veřejnost.¹¹¹

3.3. Práva odsouzených zaručená ZVTOS

V úvodu této diplomové práce jsem nastínil, že problematika práv a povinností odsouzených je velmi široká. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl vybrat podle mého názoru ta nejzásadnější práva a povinnost a rozebrat jejich aspekty a přesahy do ústavního práva. Ve výkonu trestu odnětí svobody dochází ke zbavení a omezení základních práv a svobod zejména osobní svobody nebo svobody pohybu. ZVTOS dává osobám ve výkonu trestu soubor práv, tak aby nemohlo být zneužito trestu proti jeho účelu. Tyto práva slouží převážně k zabezpečení potřeb odsouzených. Taktéž ZVTOS dává odsouzeným možnosti ochrany při případném porušení jejich práv.

---

¹¹¹ Tamtéž s. 95-104.

3.3.1. Právo na pravidelné stravování

Jedná se projev základní zásady výkonu trestu, jelikož podle § 2 odst.2 ZVTOS se s odsouzenými musí jednat, tak aby bylo zachováno jejich zdraví. Odsouzení mají právo na pravidelné poskytování stravy. Zákonný požadavek na stravu je, že se má jednat o takovou stravu, která odpovídá potřebě na udržení zdraví a taktéž přihlíží ke zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. Množství a složení potravin určují stravní normy. § 16 odst. 1 ZVTOS stanovuje, že se v rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených. Pokud odsouzený z nějakého důvodu požaduje jinou než standartní stravu, musí podat žádost řediteli věznice.

Ve věznicích je poměrně běžné, že vězni žádají o vegetariánskou stravu a takovému požadavku je vyhověno. Pokud by měl odsouzený požadavek na nějaký typ více odlišné stravy, tak o přiznání této stravy rozhoduje, zda konkrétní podmínky věznice její přípravu umožní. Záleží na technologickém vybavení kuchyně, kvalifikaci personálu nebo možnosti zajistit dostupnost požadovaných surovin. Smyslem tohoto ustanovení je respektování náboženských tradic a kulturních odlišností, aby nedocházelo ke vzniku konfliktní situací, které by mohly vést k protestním hladovkám a podobně.¹¹² Pokud bude odsouzenému zamítnut požadavek na jinou stravu, má jedinou možnost a tou je hradit si stravu sám podle § 16 odst. ŘVTOS „*Odsouzenému, který vzhledem ke svému založení nebo přesvědčení nechce akceptovat běžné stravovací zvyklosti, se umožní pořizovat na vlastní náklady doplňkovou stravu, umožňují-li to podmínky ve věznici. Pokud je odsouzenému přiznána léčebná výživa, nesmí s ní být doplňková strava v rozporu.*“

V této souvislosti je namístě zmínit rozsudek Nejvyššího soudu ČR ve věci Sp. zn. 30 Cdo 4133/2019 ze dne 17.3.2021. Jedná se o případ požadavku na jinou stravu ve vazební věznici. Je důležité říci, že výkon vazby upravuje jiný právní předpis než výkon trestu odnětí svobody. Nicméně tento případ s popisovanou problematikou úzce souvisí. Předmětné ustanovení lze nalézt v § 11 zákona o výkonu vazby.¹¹³ „*Věznice poskytuje obviněným pravidelnou stravu za podmínek*

---

¹¹² KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 46.

¹¹³ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

a v hodnotách, které odpovídají udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku; přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných.“ Zmiňované ustanovení upravuje stravování trochu jiným způsobem na rozdíl od § 16 ZVTOS, jelikož neobsahuje část, *V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice*, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených. Žalobce, který strávil přes sedm měsíců ve vazební věznici opakovaně vznášel žádost na umožnění dostávat veganskou stravu, která mu byla ze strany věznice zamítána. Žalobce tvrdil, že je dlouhodobě praktikujícím veganem a z etických důvodů má právo na veganskou stravu.¹¹⁴ Věznice mu nabídla možnost vegetariánské stravy, ale tu odmítl, protože je v rozporu s jeho přesvědčením. Vedení věznice argumentovalo, že odsouzenému nemůže poskytnout veganskou stravu z důvodu, že by se nevešla do předepsaného limitu nutričních hodnot, které musí věznice zajišťovat. Žalobce nesouhlasil s tím, aby mu byla podáváná strava vegetariánská. Odepření veganské stravy považoval za zásah do svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, které je zaručeno Listinou, čímž došlo k zásahu do jeho lidské důstojnosti a k diskriminaci. Tvrdil, že veganství je součástí světového filozofického názoru stejně jako u jiných náboženských vyznání. V důsledku podávání nevhodné stravy žalobce pocíťoval ze strany věznice za ponižující zacházení, které zakazuje EÚLP v článku 3. Žalobce se touto žalobou domáhal toho, aby soud určil, že byla porušena jeho základní práva a svobody a taktéž požadoval omluvu. Nejvyšší soud dospěl k názoru, že věznice porušila žalobcova základní práva. „*Provozní podmínky vazební věznice nejsou limitujícím faktorem pro podávání veganské stravy osobě umístěné ve vazbě. Ochrana základních práv jednotlivce je rovnocenná bez ohledu na to, je-li v sázce svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání nebo přesvědčení (článek 9 EÚLP a článek 15 Listiny).*“¹¹⁵

Obecně není povoleno odsouzeným připravovat si stravu. Nicméně pokud je k tomu uzpůsobeno vybavení věznice, je možno, aby si odsouzení připravovali stravu z potravin, které jim dodá věznice. Jedná se zejména o odsouzené umístěné ve výstupních oddílech.¹¹⁶ Odsouzeným je dána tato možnost z důvodu snazšího začleňování zpět do společnosti po výstupu z výkonu trestu. Odsouzeným

---

¹¹⁴ Jedná se o stravu, která je složena výhradně z rostlinných produktů, neobsahuje tedy žádné potraviny živočišného původu. Od vegetariánské se liší tím, že neobsahuje mléko, vejce, med a další produkty a výrobky živočišného původu.

¹¹⁵ Právní věta z rozsudku Nejvyššího soudu ČR ve věci sp. zn. 30 Cdo 4133/2019 ze dne 17.3.2021

¹¹⁶ Srov. § 16 odst. 2 ZVTOS.

je umožněno takto trénovat základní dovednosti, aby byli schopni vést samostatný život. Jedná se o projevy hlavních zásad na soběstačný život v souladu se zákonem a pomoc s návratem do společnosti obsažených v § 2 ZVTOS.¹¹⁷

Ohledně práva na stravu je taktéž důležité zmínit, že odsouzení mají podle § 16 odst. 5 právo na zabezpečení doby potřebné ke stravování. Z hlediska realizace tohoto práva je důležité poukázat na zprávu o šetření veřejného ochránce práv pod Sp.zn.1799/2011/VOP/MS ze dne 29.10.2012. Zde se veřejný ochránce práv mimo jiné zabývá podnětem stěžovatele, kdy Věznice Kynšperk nad Ohří nezajišťuje odsouzeným přiměřenou dobu na stravování. Místním šetřením ve věznici bylo prokázáno, že velikost jídelny je kapacitně nevyhovující. Odsouzeným je vyhrazena pouze půl hodina, kdy je jim vydáván oběd. Musí tedy čekat s vydaným jídlem, jestli se jim místo u stolu uvolní nebo si musí sníst oběd vestoje. Situaci s nedostatkem kapacity je podle veřejného ochránce možné vyřešit tím, kdyby věznice během vydání stravy zpřístupnila kulturní místnosti. K tomuto dále uvádí, že tato situace podmínek pro stravování odporuje důstojnosti a standardům evropského vězeňství v 21. století.¹¹⁸

Práve odsouzených na podávání odpovídající stravy se zabýval ESLP v rozsudku Ebedin Abi proti Turecku ze dne 13.3.2018, stížnost č. 10839/09. Stěžovatel byl odsouzen v roce 2008 a trpěl cukrovkou a dalšími chorobami. Při nástupu do výkonu trestu absolvoval lékařské vyšetření. Vzhledem k jeho zdravotnímu stavu bylo řečeno, že potřebuje dietu s nízkým obsahem cholesterolu. Měla se skládat z drůbeže a také z dostatečného množství zeleniny. Ve stravě mělo být jen omezeného množství hovězího masa a saturovaných tuků. Odsouzenému ale nebyla tato strava předepsaná lékařem zajištěna. Obrátil se tedy se stížností na vězeňskou službu a poté na vnitrostátní soudy, které dospěly názoru, že v tomto případě stačilo podávání stravy bez soli a koření. Své závěry odůvodňovaly, že s ohledem na omezené finanční prostředky nemohla být nabídnuta lékařem předepsaná strava. Stěžovatel namítal, že neposkytnutím odpovídající stravy bylo porušeno jeho právo na život a zdraví. ESLP odmítl argument vnitrostátních soudů, že nebylo možné podávat tuto stravu, protože se nevešla denního rozpočtu na odsouzeného. Zamítnutí předepsané stravy lékařem nelze v žádném případě odůvodnit finančními důvody. Stěžovateli bylo taktéž řečeno, že si stravu může

---

¹¹⁷ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 46.

¹¹⁸ Srov. článek 10. odst. 1 Listiny a § 2 ZVTOS

zajišťovat na svoje vlastní náklady pomocí balíčků nebo nákupem v kantýně věznice. K tomuto se ESLP vyjádřil, že není možné přenášet na odsouzené zajišťování stravy, jelikož se jedná o povinnost věznice zajistit výkon trestu s respektem k lidské důstojnosti. ESLP rozhodl, že v důsledku nepodání předepsané stravy lékařem byl stěžovatel vystaven špatnému zacházení, čímž došlo k porušení článku 3 EÚLP.

3.3.2. Právo na sociální balíček, nákup potravin, a věci osobní potřeby

Sociální balíček je pravidelné poskytování věcí osobní potřeby, které slouží k tomu, aby každý odsouzený měl možnost mít věci osobní potřeby. Sociální balíček upravuje § 16 odst. 8 ZVTOS. Vztahuje se na odsouzené, kteří nebyli zařazeni do práce, ovšem nesměli bez vážného důvodu práci odmítnout. Aby měl odsouzený nárok na sociální balíček, tak nesmí mít žádný měsíční příjem nebo jiné finanční prostředky vyšší než sto korun českých. Jedná se o situace, kdy nemohlo dojít k zařazení do práce z důvodu kapacitních nebo jde o odsouzeného, u kterého není dána povinnost pracovat ve výkonu trestu. Takovou osobou je odsouzený starší 65 let, plně invalidní, dočasně práce neschopný, zdravotní stav osoby neumožňující trvalé pracovní zařazení nebo pokud z povahy situace vyplývá, že je pracovní povinnost vyloučena. ŘVTOS v § 31 odst. 3 stanovil, že základní věci osobní potřeby podle § 16 odst. 8 ZVTOS může věznice poskytnout ve formě poukázky na jejich nákup v prodejně věznice. Jedná se o pozůstatek předešlé právní úpravy, který znal pojem sociální kapesné oproti pojmu sociální balíček. Měsíční výše sociálního kapesného byla stanovena na částku sto korun českých. Nebylo zde, ale řečeno, že částka je určena na věci základní osobní potřeby. Odsouzený si mohl vybrat ze sortimentu prodejny věznice. S novelou ZVTOS č. 29/2024 Sb., která bude účinná od 1.1.2025 se pojí znovuzavedení sociálního kapesného a jeho podrobnější úprava se bude nacházet v § 26a. Ten stanoví, že věznice poskytne odsouzenému sociální kapesné, se kterým může volně nakládat. Kapesné bude odsouzenému vypláceno na zvláštní účet. Výše sociálního kapesného ještě nebyla stanovena, ale bude ji určovat ŘVTOS. Rozhodně je podle mého na místě zvýšit sociální kapesné, jelikož nemůže plnit svůj účel. Částka sto korun českých na měsíc již dlouhodobě nemůže odpovídat požadavku na zajištění věcí základní potřeby, nákupu potravin nebo na pořízení věcí pro zájmovou a vzdělávací činnost v prodejně věznice.

Odsouzený má taktéž právo podle § 23 ZVTOS nejméně jednou týdně na nákup potravin a věcí osobní potřeby, pro zájmovou a vzdělávací činnost. Věznice k tomu účelu zřizuje prodejnu ve věznici, nebo se nákup realizuje prostřednictvím vězeňské služby, pokud nelze zboží zakoupit v prodejně. Vnitřní řády konkrétních věznic stanoví minimální sortiment, který má být dostupný. Odsouzení hradí nákupy z části peněžních prostředků, které mají určeny k jejich volné dispozici. Existuje zde ale určité omezení, jelikož podle § 23 odst. 1 ZVTOS *„Ředitel věznice může upřednostnit před nákupem úhradu nákladů na nezbytné léčivé přípravky, potraviny pro zvláštní lékařské účely, zdravotnické prostředky a doplatky za ně, na zdravotní výkony nehrazené nebo částečně hrazené z veřejného zdravotního pojištění a na regulační poplatky nebo spojených s pořízením nezbytných osobních dokladů.“*

Z hlediska možnosti realizace práva na nákup potravin a dalšího sortimentu ve věznici je důležitá i jejich finanční dostupnost. Podle § 31 odst. 2 ŘVTOS nesmí ceny zboží v prodejně věznice přesahovat ceny obvyklé v obci, v jejímž územním obvodu se věznice nachází. V roce 2009 se několik stěžovatelů obrátilo na veřejného ochránce práv s podnětem na prošetření nepřiměřeně vysokých cen zboží ve věznicích. Z těchto podnětů poté bylo zahájeno šetření, kdy byla veřejným ochráncem práv vydána Závěrečná zpráva o výsledku šetření ve věci cen zboží ve vězeňských kantýnách Sp. zn.: 493/2010/VOP/MS ze dne 18.11.2010. Šetřením bylo zjištěno, že jsou ceny některých potravin v určitých věznicích nadhodnocené. Ombudsman ale dodává, že se nejedná o systémový problém, ale o konkrétní pochybení. Taktéž v souvislosti s požadavkem zmiňovaného § 32 odst. 2 ŘVTOS konstatoval povinnost věznice čtvrtletně kontrolovat ceny v prodejnách. Ombudsman ke způsobu určování cen zaujal stanovisko, že nelze úplně přesně srovnávat ceny prodejen ve věznicích s cenami v supermarketech. Je to z důvodu, že ve věznicích se smí prodávat jen určitý sortiment a existuje také omezený počet zákazníků. Z tohoto důvodu nelze předpokládat stejný obrat. Taktéž důležitou roli hraje umístění věznice. Nelze ceny v supermarketech ve městech porovnávat s cenami v odlehlých věznicích. Ceny se mohou lišit z důvodu jiné dopravní dostupnosti a možností nákupu zboží. Za srovnatelné prodejny z hlediska porovnání cen považuje ochránce práv například večerky, vysokoškolské,

nemocniční a firemní bufety či kantýny v obvodu věznice.¹¹⁹ V souvislosti s neúměrně vysokými cenami potravin a dalšího zboží ve vězeňských prodejnách je namístě zmínit ještě Zprávu o šetření Sp. zn.: 4296/2017/VOP/JM ze dne 14.8.2017. Stěžovatel se obrátil na veřejného ochránce s podnětem, že ceny některých potravin jsou neúměrně vysoké. Tvrdil, že věznice tyto potraviny nezahrnuje do srovnávání cen, i když se v předmětné vazební věznici běžně prodávají. Stěžovatel zmiňoval ceny másla, banánů a vodního melounu. Ve vazební věznici bylo provedeno místní šetření. Bylo zjištěno, že obvinění si objednávají věci podle seznamu, ve kterém je zmíněno, že ceny jsou pouze orientační. Ve skutečnosti se ceny velmi lišily oproti těm uvedeným v ceníku a seznam také neobsahoval informace o velikosti balení a některé produkty, které se ale v kantýně běžně prodávaly. Z místního šetření vyplynulo, že cena másla je o sto procent vyšší než cena běžná. Veřejný ochránce konstatuje, že vězněné osoby si nemohou zvolit jinou možnost nákupu a z toho důvodu považuje prodej zboží za takové ceny v rozporu s dobrými mravy.

3.3.3. Ubytovací a sociální podmínky odsouzených

V zásadě by se tato práva dala nazvat právy na přijatelné životní podmínky odsouzených. Jedná se o jeden z nejvýraznějších projevů zásady důstojného zacházení s odsouzenými v souladu s principy humanismu. S právem na pravidelné stravování tento soubor práv tvoří nejdůležitější aspekty z hlediska každodenního života odsouzených. Úzce souvisí s požadavkem obsaženým v článku 3 EÚLP, který zakazuje mučení, nelidské či ponižující zacházení anebo trest. Dle mého pohledu mají být sociální a ubytovací podmínky nastaveny takovým způsobem, aby byl zabezpečen řádný a důstojný výkon trestu s ohledem na eliminaci rizik spojenými s negativními dopady. Pokud jsou sociální a ubytovací podmínky odsouzených nastaveny správným způsobem, může se jednat o velmi významný faktor z hlediska resocializace odsouzených.

3.3.3.1. Ubytování odsouzených, hygienické a sociální podmínky

Ustanovení § 16 odst. 3 ZVTOS zaručuje každému minimální ubytovací podmínky. Odsouzený musí mít zajištěno své lůžko a skříňku pro osobní věci, která

---

¹¹⁹ Srov. ŠABATOVÁ, Anna, Martin KLUMPAR, Milan SVOBODA a Jiří MATUŠKA. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv Vězeňství II* [online]. Brno, 2019 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Vezenstvi_II.pdf. s. 90.

je uzamykatelná. Odsouzený má na druhou stranu povinnost dát přístup k provedení kontroly svých osobních věcí zaměstnanci Vězeňské služby.¹²⁰ V bodě 21 EVP je stanoveno, že kromě lůžka mají být k dispozici i vhodné lůžkoviny, u kterých má být zajištěna výměna tak, aby byla zajištěna jejich čistota. Další základní vybavení stavuje ŘVTOS. Každá místnost sloužící k ubytování odsouzených musí být vybavena stolem a každý má mít také svou židli. Odsouzení mají také možnost individuální estetické úpravy nebo výzdoby. O způsobu a povolení těchto úprav rozhoduje ředitel věznice. Jedná se úpravy jako například vyvěšení plakátů, fotografií rodiny či známých nebo případně umístění rostlin. Takové uzpůsobení může vést ke snazšímu přizpůsobení se na prostředí věznice a může mít kladný vliv na chování odsouzeného během výkonu trestu.¹²¹ EVP v souvislosti s ubytováním odsouzených stanovují celou řadu pravidel minimálních ubytovacích podmínek, které mají být zaručeny. Jedná se například zajištění prostor s dostatečně velkými okny, aby bylo odsouzeným zajištěno denní světlo. Musí být zaveden poplachový systém, větrání, vytápění prostor a další.¹²²

Co se týče minimálního ubytovacího prostoru, který má připadat ve věznici na odsouzeného, tak podmínky stanoví § 17 odst. 6 ŘVTOS „*V ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených musí na jednoho odsouzeného připadat ubytovací plocha nejméně 4 m². Cela nebo ložnice určená k ubytování pouze jedné osoby nesmí mít ubytovací plochu menší než 6 m².*“ Jedná se o právo odsouzených na přiměřený životní prostor. Vězeňská služba vede statistiku využitelnosti věznic, ve které je kritériem prostor 4 m² pro procentuální naplněnost věznic. V části věnující se obecně výkonu trestu odnětí svobody bylo popsáno, že vězeňský systém v České republice je dlouhodobě na hraně svých kapacit. Ze statistik lze vyčíst, že k lednu 2024 bylo patnáct organizačních jednotek věznic pro výkon trestu odnětí svobody nad stoprocentní kapacitou. To znamená, že v patnácti zařízeních určených pro výkon trestu odnětí svobody není dodržována ŘVTOS stanovená norma nejmenší přípustné ubytovací plochy pro jednoho odsouzeného. Věznice, které se pohybují nad stanovenou normou, tuto normu překračují v průměru o deset procent.¹²³ Od roku 2024 měla platit novela ŘVTOS,

---

¹²⁰ Srov. § 17 odst. 1 ŘVTOS.

¹²¹ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 46-47.

¹²² Body 18.1 a 18.2 EVP.

¹²³ Statistické údaje o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2024, [online]

kteřá by zvýšila minimální normu na 6 m². Jelikož v mnoha věznicích není aktuálně možné zajistit ani plnění normy 4 m², tak byla účinnost novely odložena.¹²⁴

Problematikou nevyhovujících ubytovacích a sociálních podmínek v důsledku přeplněnosti věznic se zabýval veřejný ochránce práv ve své zprávě o šetření Sp. zn.: 1799/2011/VOP/MS ze dne 29.10.2012. Na veřejného ochránce práv se obrátil stěžovatel, který vykonával trest ve věznici Kynšperk nad Ohří. Svým podmětem se domáhal prošetření podmínek ve věznici. Odsouzený si stěžoval zejména na nedostatečnou kapacitu toalet, koupelny, jídelny a cel. Tyto prostory také byly ve velmi špatném technickém a hygienickém stav. Kancelář veřejného ochránce práv provedla na základě podnětu místní šetření ve věznici. K malé kapacitě toalet bylo zjištěno, že jejich počet ve věznici sice odpovídá normě, nicméně značná část z nich nebyla funkční. Na 101 odsouzených připadalo pět záchodových mís a čtyři pisoáry, přičemž v době místního šetření byly pouze tři funkční, což veřejný ochránce práv považuje za nedostatečnou kapacitu. Byl taktéž zjištěn kapacitní nedostatek umyvadel a sprch. Odsouzeným byla určena příliš krátká doba na vykonání hygieny, takže nebylo možné, aby se všichni stihli vystřídat. Stěžovatel ve svém podnětu uvedl, že jen polovina odsouzených stihne v určeném čase vykonat základní hygienické úkony. Mezi odsouzenými vznikají následně konflikty, jelikož musí sdílet ložnici s těmi, kteří hygienu nevykonávají. Věznice argumentovala tím, že jen polovina odsouzených využívá možnosti sprchování. Stěžovatel také uvedl, že sprchovat se mohou pouze ti, kteří si to dokáží mezi odsouzenými prosadit. Taktéž bylo zjištěno, že odsouzení nedostávají předepsané množství čistících prostředků na úklid, což odporuje požadavku na udržení hygienického prostředí.

Veřejný ochránce práv se také zabýval ubytovacími podmínkami ve věznici. Bylo zjištěno, že není dodržována prostorová plocha 4 m² na odsouzeného podle § 17 odst. odst. 6 ŘVTOS. V předmětné době byla naplněnost věznice na 131,67 % kapacity. Konstatuje, že míra naplněnosti byla v jedné ložnici odsouzených 2,94 m² na osobu. V této souvislosti veřejný ochránce ve zprávě o šetření zmiňuje rozhodnutí senátu ESLP ve věci *Orchowski v. Poland* ze dne 22.10.2009, stížnost

---

Praha: Vězeňská služba ČR 2024, dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2024/msh01-2024.pdf>.

¹²⁴ ČESKÁ JUSTICE. Stát neumí zajistit vězňům prostor v celách, vyhláška se odsouvá na rok 2027. *Česká justice* [online]. 2023 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/11/stat-neumi-zajistit-veznum-prostor-v-celach-vyhlaska-se-odsouva-na-rok-2027/>.

č. 17885/04. V tomto rozhodnutí se ESLP vyjádřil, že pokud dojde k situaci, kdy je ubytovací plocha cely na jednoho odsouzeného menší než 3 m², zakládá to silné podezření na porušení článku 3 EÚLP, který obsahuje zákaz mučení, nelidského či ponižující zacházení anebo trestu.

Dalšími sociálními právy odsouzených, které má věznice povinnost dodržovat jsou, zaručená osmihodinová doba spánku, čas potřebný k osobní hygieně, stravování a úklidu podle § 16 odst. 5 ZVTOS. Co se týče možností hygieny, do roku 2015 bylo podle ŘVTOS umožněno odsouzeným umytí pouze jednou týdně.¹²⁵ Existoval zde nesoulad s EVP, kde je v bodě 19.4. stanoveno, že odsouzený má mít možnost umýt se ideálně denně, nejméně však dvakrát za týden nebo častěji, pokud je to potřeba. V souvislosti s tímto ustanovením EVP se stejně vyslovil i ESLP ve svém rozhodnutí Grimalovs proti Lotyšsku ze dne 25.6.2013, stížnost č. 6087/03, § 158. Jelikož nebyla přijata novela ŘVTOS, kde mělo dojít ke změně, aby tato úprava byla v souladu s EVP a judikaturou ESLP, obrátila se veřejná ochránkyně práv na Ministerstvo spravedlnosti. Ve svém doporučení žádala úpravu minimálního standartu pro koupání a sprchování.¹²⁶ Je důležité také zmínit, že dodržování zásad hygieny, je povinností odsouzeného podle § 28 odst. 2 písm. h) ZVTOS, jejíž nedodržování může být sankcionováno. Jak bylo výše rozebráno na zprávě o šetření veřejného ochránce, tak odsouzení nemusí mít reálnou možnost plnit tuto povinnost.

Jak bylo výše zmíněno nedostatek prostoru v cele automaticky neznamená porušení článku 3 EÚLP.¹²⁷ Příkladem je rozsudek ESLP ve věci Valašinas proti Litvě ze dne 7.4.2001, stížnost č. 44558/98. Jedná se o případ stěžovatele, který byl ve výkonu trestu odnětí svobody umístěn v celách, jejichž podlahová plocha činila 2,7m² a 3,2m². Stěžovatel se mimo jiné domáhal toho, aby ESLP rozhodl o tom, že se jednalo ze strany věznice o špatné zacházení a v jehož důsledku byl porušen článek 3 EÚLP. V tomto případě dospěl ESLP k závěru, že se v tomto případě o porušení článku 3 EÚLP nejednalo. ESLP poznamenal, že malá prostorová plocha cely je vykompenzována možností odsouzeného se po celý den až do večerky volně pohybovat v prostorách věznice. Stěžovatel mohl trávit čas

---

¹²⁵ ŠABATOVÁ, Anna, Martin KLUMPAR, Milan SVOBODA a Jiří MATUŠKA. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv Vězeňství II* [online]. Brno, 2019 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Vezenstvi_II.pdf, s. 16.

¹²⁶ Jednalo se o doporučení ke změně právního předpisu, konkrétně § 22 ŘVTOS, podnět Sp. zn.: 8/2014/SZD/MS ze dne 10. června 2014.

¹²⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 24.

ve společenské místnosti, kuchyni a na dvoře. ESLP tedy podmínky věznic v tomto ohledu shledal jako vyhovující.

3.3.3.2. Právo odsouzených na odívání

Odsouzení mají právo, aby jim bylo přidělováno podle § 16. odst. 4 ZVTOS takové oblečení, které odpovídá klimatickým podmínkám a dostatečně chrání jejich zdraví. Odsouzeným není obecně dovoleno nosit jiné než věznicí poskytnuté oblečení s výjimkou spodního prádla, které mohou mít odsouzení své vlastní. Jelikož jsou odsouzení povinni nosit oblečení přidělené věznicí, je důležité, aby poskytované oblečení splňovalo požadovanou kvalitu. Předmětné ustanovení § 16 odst. 4 ZVTOS v sobě odráží také požadavky základních zásad výkonu trestu. Jedná se o projev zásady důstojnosti a zachování zdraví odsouzených.¹²⁸ Oděv určený pro odsouzené v nich také nesmí vyvolávat pocit ponížení nebo pokoření.¹²⁹ Z mého pohledu se jedná o důležitý aspekt práva na odívání, jelikož jedna věc je, zda oblečení poskytované odsouzeným splňuje požadavky na udržení zdraví, ale na druhou stranu by mělo být takové, aby byla respektována důstojnost odsouzených a v rámci možností i jejich rovnost v tomto ohledu s lidmi nevykonávající trest odnětí svobody. Z mého pohledu by se odívání odsouzených nemělo zásadně lišit od odívání v profesích, kde je určena nějaká forma uniformy nebo stejnokroje.

Určitým skupinám odsouzených je umožněno nosit své vlastní oblečení. Výčet těchto skupin stanovuje ŘVTOS v § 18 odst. 3. Jedná se o odsouzené, kteří jsou zařazeni v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení věznic s ostrahou, nebo ve výstupním oddíle ve středním stupni zabezpečení ve věznicí s ostrahou. Ti mohou nosit svůj oděv v mimopracovní době. Dále je umožněno nosit vlastní oděv v době návštěv, akcích mimo věznicí v rámci programu zacházení a při účasti na bohoslužbách odsouzeným v oddělení se středním stupněm zabezpečení věznic s ostrahou a ve věznicí pro mladistvé. Důležité je zmínit onu možnost odsouzených nosit vlastní oděv při účasti na bohoslužbách. Jedná se o projev práva na duchovní služby podle § 20 ZVTOS, které vychází z práva na svobodu vyznání obsažené v článku 15 odst. 1 Listiny nebo také v článku 3 odst. 1 Listiny.

---

¹²⁸ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s 46.

¹²⁹ Stanoveno v bodě 20.2. EVP.

3.3.4. Právo na zdravotní péči a ochranu zdraví

Právo na zdravotní péči, ochranu zdraví a na zdravotní pomůcky za podmínek stanovených zákonem zakotvuje článek 31 Listiny. Tento článek zavazuje stát k povinnosti poskytování ochrany zdraví lidí a veřejnou zdravotní péči.¹³⁰ Požadavek na zachování zdraví, tedy i na zdravotní péči, je jednou z hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody, které jsou obsaženy v § 2 odst. 2 ZVTOS. Odsouzeným je taktéž poskytována zdravotní péče, ale za podmínek v souvislosti s omezením, které vyplývají z účelu trestu podle § 16 odst. 6 ZVTOS. Zdravotní péče je vykonávána ve zdravotnických zařízeních Vězeňské služby. V případě potřeby spolupracují tato vězeňská zařízení s dalšími poskytovateli zdravotních služeb.

Právem odsouzených na dostupnost zdravotní péče během výkonu trestu odnětí svobody se zabýval veřejný ochránce práv ve své zprávě o šetření Sp. zn.: 2392/2016/VOP/JM ze dne 22.6.2016. Stížnost odsouzeného směřovala proti zdravotní péči ve věznici Kuřim. Odsouzený měl trvalé bolesti kyčelního kloubu. K odstranění příčiny bolesti bylo zapotřebí operace kyčelního kloubu a implantace totální endoprotézy kyčle. Odsouzenému nebyla provedena tato operace s odůvodněním, že se nejedná o akutní problém a jeho operace může proběhnout až po jeho výstupu z výkonu trestu. Lékaři, kteří vyšetřili odsouzeného konstatovali, že nehrozí žádné následky při odložení operace na dobu po výstupu z trestu. Veřejný ochránce shledal pochybení na straně věznice, že odsouzenému nebyla poskytnuta odpovídající zdravotní péče. Pochybení spočívalo v tom, že *„odkazovat vězněné osoby na provedení řádné a komplexní léčby až poté, kdy budou propuštěny, je odpíráním poskytování zdravotní péče, jež by měla být zcela srovnatelná s civilními osobami.“*

Poskytováním lékařské péče ve výkonu trestu odnětí svobody ve světle práva na soudní ochranu se zabývá ÚS ve svém nálezu II. ÚS 3063/20 ze dne: 20.4.2021. Stěžovatel podával stížnost v roce 2019. V tu dobu se nacházel ve výkonu trestu, který mu byl uložen v délce deseti let. Stěžovatel v roce 2015 podstoupil transplantaci jater. V důsledku toho byl dlouhodobě odkázán na imunosupresivní léčbu, která musí být vykonávána pod neustálým lékařským dohledem. S tím se také pojilo pravidelné podstupování odběrů vzorků a vyšetření

---

¹³⁰ KLÍMA, Karel. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 861.

ve specializovaném pracovišti Institutu klinické a experimentální medicíny. Stěžovatel trpěl dalšími onemocněními a zdravotními komplikacemi jako onemocnění sleziny, zelený zákal a další. Ve vazbě se nakazil žloutenkou typu B, na kterou mu určitou dobu nebyla zajištěna léčba, což mohlo v souvislosti s jeho dalšími přidruženými chorobami vést ke smrti. Taktéž mu nebyla zajištěna eskorta, aby se mohl dostavit na kontrolu ve specializovaném zdravotnickém zařízení.

Stěžovatel podal žádost o přerušení výkonu trestu z důvodu, že ve věznici mu nemůže být poskytnuta náležitá zdravotní péče. Obecnými soudy byla jeho žádost o přerušení výkonu trestu zamítnuta. Stěžovatel uvedl, že obecné soudy při posuzování vycházely pouze z lékařské zprávy zdravotního střediska věznice a z hodnocení této věznice. Stěžovatel navrhoval vyžádání odborného stanoviska Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR a vypracovat nezávislý znalecký posudek z oboru zdravotnictví k posouzení svého zdravotního stavu. Těmto návrhům nebylo obecnými soudy vyhověno. Stěžovatel uvádí, že soudy provedly neúplné a nedostatečné dokazování, když odmítly jeho návrhy a nelze tedy spolehlivě rozhodnout o jeho žádosti o přerušení výkonu trestu.

Ústavní soud se zabýval tím, zda soudy neporušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud dospěl k názoru, že obecné soudy se nevypořádaly s námitkou stěžovatele. Na základě objektivních skutečností, které svědčí o jeho špatném zdravotním stavu se dostatečně nezabývaly porušením léčebného režimu ve věznici, které mohlo vést k značnému zhoršení jeho stavu. Tato námitka je sama o sobě způsobilá vyvrátit to, že je stěžovateli poskytována dostatečná péče, ale obecné soudy tuto námitku nevypořádaly a své dokazování zaměřovaly na jiné skutečnosti. Nezabývaly se otázkou, zda hrozí opakování porušení léčebného režimu a jeho následky. V tomto pouze *„odkází na závěr lékařské zprávy vězeňského lékařského střediska, která se sama touto námitkou rovněž nezabývá, poruší tím stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.“*¹³¹

3.3.5. Korespondence a přijetí balíčku

Právo odsouzených na odesílání a přijímání korespondence projevem požadavku, aby odsouzení nebyli odříznuti od dění ve vnějším světě. Jedná se také o důležitou součást udržování vazeb s osobami blízkými, což je důležité pro udržení

---

¹³¹ Právní věta ÚS z nálezu II. ÚS 3063/20 ze dne: 20.04.2021.

rodinného prostředí a tím pádem snazšího návratu zpět do běžného života po výstupu z výkonu trestu. „*Za korespondenci ve smyslu tohoto ustanovení jsou považována písemná sdělení, k nimž může být přiložena kniha, denní tisk, časopis a věci potřebné k vedení běžné korespondence (dopisní papír, obálky poštovní známky, pohlednice, psací potřeby).*“¹³² Podle § 17 odst. 2 ZVTOS je vězeňská služba oprávněna ke kontrole korespondence s výjimkou stanovených situací. Jedná se o zákonem provedené omezení práva na listovní tajemství obsažené v článku 13 Listiny. § 17 odst. 3 stanovuje situace, kdy je kontrola korespondence nepřípustná. Jedná se zejména o korespondenci mezi odsouzeným a advokátem, který jej zastupuje. Dále pak o korespondenci mezi odsouzeným a státními či diplomatickými orgány, nebo mezinárodními organizacemi, které jsou příslušné k projednávání podnětů spadajících do ochrany lidských práv a ČR je podle mezinárodní úmluvy jejich součástí. ŘVTOS v § 34 uvádí demonstrativní výčet těchto organizací spolu s jejich sídlem. Účelem omezení práva základního práva na zachování listovního tajemství je zabezpečení účelu trestu. Prostřednictvím korespondence by mohlo docházet k trestné činnosti nebo dostávání nepovolených předmětů a látek do věznice. Z důvodu udržení pořádku a zajištění účelu trestu je odsouzeným právo na listovní tajemství, není toho právo omezeno.

Odsouzení mají taktéž právo na přijetí balíčku¹³³ podle § 24 ZVTOS. Balíčkem se rozumí zaslání takových věcí, které nejsou korespondencí.¹³⁴ Odsouzení mají právo na přijetí balíčku do hmotnosti 5 kilogramů jedenkrát za 6 měsíců. Toto omezení neplatí, pokud se jedná o balíček obsahující „*prádlo, oděv, potřeby k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost a na balíčky obsahující věci pro potřeby dítěte, které má ve výkonu trestu jeho matka u sebe.*“¹³⁵ Tyto typy balíčků mohou odsouzení přijímat bez omezení jejich četnosti. Stanovení druhu věcí a omezení počtu balíčků má za účel, aby se do věznic nedostávaly zakázané nebo nežádoucí věci či látky jako například drogy, léky a alkohol. Seznam zakázaných věcí je stanoven v § 33 ŘVTOS. I když se balíčky kontrolují, vždy existuje určité riziko, že se tyto zakázané věci do věznice dostanou. Toto je stanoveno z důvodu, aby vězeňská služba nemusela kontrolovat

---

¹³² KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s 53-54.

¹³³ Přijetím je myšleno zaslání balíčku poštou nebo jeho předání při návštěvě. Srov. § 32 odst. 5 ŘVTOS.

¹³⁴ Srov. § 24 odst. 9 ŘVTOS.

¹³⁵ § 24 odst. 3 ZVTOS.

nepřeberné množství balíčků. Zároveň je zřízena vězeňská prodejna a odsouzení si mohou nakoupit zboží bez nutnosti jeho zaslání do věznice, což usnadňuje život odsouzeným a práci vězeňské službě.¹³⁶

Veřejný ochránce práv se ve své zprávě o šetření Sp.zn.:2445/2014/VOP/JM ze dne 2.7.2014 zabýval nepovolením předmětu, který byl odsouzenému zaslán v balíčku. Odsouzenému byl zaslán růženec, který mu nebyl vydán, jelikož by podle věznice mohl být použit jako zbraň. Stěžovatel se obrátil na veřejného ochránce s tím, že mu věznice neumožnila mít u sebe náboženský předmět. Uvedl, že vyznává náboženské hnutí Hare Krišna a předmět využívá ke svým modlitbám. Jednalo se o dřevěné korálky navlečená na 140 cm dlouhé silonové niti. Věznice argumentovala tím, že by odsouzený mohl použít jako boxer nebo ke škrcení. Veřejný ochránce konstatuje, že se zde střetává požadavek na zajištění bezpečnosti odsouzených a Listinou zaručené právo na to projevovat svou náboženskou víru. Podle veřejného ochránce věznice nevyšla stěžovateli dostatečně vstřícně ohledně praktikování jeho modliteb. Mohla zvolit kompromisní řešení a umožnit odsouzenému navlíknutí korálků na niť, která by se při větším tlaku přetrhla. Veřejný ochránce tedy shledal pochybení na straně věznice, jelikož omezila stěžovatelovo základní právo projevovat svoji víru chráněné článkem 16 odst. 1 Listiny, aniž by hledala způsob, jakým by žádosti mohla vyhovět.

3.3.6. Právo na vzdělávání

Vzdělávání odsouzených je jednou ze základních metod resocializace spolu se zařazením do práce a tvoří základní pilíře zacházení s odsouzenými.¹³⁷ Jedná se také o prostředek sloužící k naplnění základních zásad výkonu trestu obsažených v § 2 ZVTOS. V části věnující se programu zacházení bylo zmíněno, že právě vzdělávání odsouzených by mělo být jednou z priorit našeho vězeňského systému, pokud chce úspěšně bojovat s velmi vysokou mírou recidivy v ČR. Získané vědomosti a dovednosti pomohou odsouzeným k lepšímu uplatnění na trhu práce a tím pádem i ke zlepšení jejich sociálních podmínek. V roce 2022 bylo ve věznicích 48,03 % odsouzených, jejichž nejvyšším dosaženým vzděláním bylo základní. Jedná se o nejpočetnější skupinu odsouzených. Vyučení bez maturity

---

¹³⁶ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 74-75.

¹³⁷ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VUNDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. s. 80.

tvořili s velkým odstupem druhou největší skupiny. V roce 2022 se jednalo o 34,74 % odsouzených.¹³⁸ Z hlediska vzdělávání odsouzených vězňice mají za úkol vytvářet takové podmínky, aby odsouzení mohli získat nebo zvýšit si svou pracovní kvalifikaci.¹³⁹

Přístup ke vzdělání je základním právem, které je zakotveno v článku 33 odst. 1 Listiny. Vzdělávání na základních, středních a vysokých školách je pro občany ČR bezplatné podle článku 33. odst. 2 Listiny. Je zřejmé, že vzdělávání odsouzených bude mít svá specifika související s účelem výkonu trestu. Možnosti vzdělávání odsouzených upravuje § 34 ZVTOS „*Odsouzeným, u nichž jsou pro to předpoklady, se obvykle umožní, aby získali vzdělání na základní nebo i střední škole, anebo se zúčastnili dalších forem vzdělávání, které jim umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci; za tímto účelem může ředitel vězňice těmto odsouzeným umožnit používání výpočetní techniky na zařízeních poskytnutých vězňici a pod její kontrolou.*“ Z mého pohledu dané ustanovení obsahuje několik nejasných formulací, u kterých může být problém s jejich interpretací. Prvně jde o pojem „*předpoklady*“. Podle mého názoru tento pojem zužuje možnost vzdělávání pouze na osoby, o kterých je rozhodnuto, že jsou ony s „*předpoklady*“ pro vzdělání. V kontextu studia na střední nebo vysoké škole je jistě oprávněné požadovat splnění určitých podmínek. Nicméně co se týče studia základní školy nemyslím si, že je žádoucí zúžit právo odsouzených na dokončení základního vzdělání. Stejně tak i za situace, kdy odsouzený splnil povinnou dobu školní docházky a základní školu nedokončil. Také může vyvstat problém s tím, jakým způsobem posoudit, kdo má ony „*předpoklady*“ pro vzdělání. Dalším pojmem, se kterým se mohou pojit interpretační potíže je „*se obvykle umožní*“. V předmětném ustanovení není specifikováno, za jakých okolností se odsouzenému umožní studium. Neexistuje zde zřetelné vymezení, kdy má odsouzený nárok na vzdělání. S ohledem na omezení spojená s výkonem trestu odnětí svobody je zřejmé, že není možné zajistit odsouzeným veškerou nabídku studijních programů. Podle mého názoru ustanovení § 34 ZVTOS nedostatečně rozebírá podmínky a možnosti odsouzených a jejich práva na vzdělání. Nejsem si v tomto

---

¹³⁸ MĀSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. 2022 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>, s. 120.

¹³⁹ Srov. § 29 odst. 2 písm. c) ZVTOS.

ohledu jistý, zda je tato úprava v souladu s článkem 33 odst. 1 Listiny, který říká, že každý má právo na vzdělání.

Novelou § 34 ZVTOS č. 220/2021 Sb., s účinností od 1.1.2022 byla přidána možnost odsouzených na používání výpočetní techniky odsouzenými pro získání nebo zvýšení pracovní kvalifikace s povolením ředitele věznice. Výpočetní technika je poskytována věznicí a je pod její kontrolou. Jedná se o podstatné rozšíření možností vzdělávání odsouzených. Do roku 2022 byla možnost distančního studia během výkonu trestu pouze formou korespondenčních kurzů. U vysokoškolského studia to byla jediná nabízená forma, které využívalo jen malé množství odsouzených, a to z důvodu velmi omezené nabídky studijních programů.¹⁴⁰

Pokud odsouzený vykonává denní formu studia, je to stejné jako kdyby byl zařazen do práce podle § 34 odst. 2 ZVTOS. Podrobnější úpravu některých problematik souvisící se vzděláváním mladistvých odsouzených poskytuje ŘVTOS. V souvislosti se vzděláváním mladistvých odsouzených stanovuje, že při zabezpečování povinné školní docházky spolupracují orgány vězeňské služby s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy ve školství dle § 46 odst. 2 ZVTOS. Odsouzeným mladistvým může být také umožněn volný pohyb mimo věznici za účelem docházení do školy. EVP v bodě 28.3 zmiňují, že vzdělávání mladých osob a těch se speciálními potřebami má být věnována zvláštní pozornost.

Pro realizaci vzdělávací činnosti vězňených osob je klíčová dostupnost vzdělávacích materiálů. Z důvodu zajištění vzdělávání a také kulturního vyžití jsou ve věznicích zřizovány knihovny podle § 29 ŘVTOS. Zde je kromě beletrie dostupná náboženská či odborná literatura včetně té právní a základní právní předpisy.¹⁴¹ Odsouzeným může být povoleno zaslání nebo zakoupení věci určené pro jejich vzdělávací činnost podle § 22 odst. 2 ZVTOS.

Povolováním věcí sloužícím pro vzdělávací činnost ve výkonu trestu odnětí svobody se zabýval Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku Sp. zn. 8 As 117/2021 ze dne 29.7.2022. Žalobce vykonával trest ve Věznici Horní Slavkov. Když byl odsouzenému stanovován program zacházení, tak uvedl, že by měl zájem o využití

---

¹⁴⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 138.

¹⁴¹ EVP v bodě 28.5 taktéž stanovuje povinnost věznic zajistit knihovnu.

institutu celoživotního vzdělávání VUT v Brně.¹⁴² V programu zacházení mu bylo zahrnuto do zájmových aktivit samostudium na této vysoké škole. Žalobce následně požádal žalovanou GŘ VS ČR¹⁴³ o umožnění přístupu k výpočetní technice a omezené internetové síti a vytvoření podmínek vhodných k samostudiu. Pokud by toto nemohlo být zajištěno žádal GŘ VS ČR o přemístění na oddělení, či do věznice, kde je možné vytvoření vhodných podmínek pro jeho samostudium. Dále požádal podle § 22 odst. 2 ZVTOS o povolení k zaslání a ponechání si kalkulačky za účelem práce se složitějšími úlohami. Žalovaná žádost žalobce o povolení si nechat zaslat a ponechat kalkulačku zamítla dne 7.8.2020. Žalobce podal žalobu ke Krajskému soudu v Plzni, kterou se domáhal přezkumu rozhodnutí o zamítnutí žádosti nechat si zaslat a užívat kalkulačku. Současně se žalobou domáhal ochrany před nezákonným zásahem, který spočíval v neumožnění přístupu k počítači a omezené internetové síti. Ve své žalobě tvrdil, že žalovaná mu zamítnutím jeho žádosti nevytvořila podmínky ke studiu.

Krajský soud v Plzni výrokem I. zrušil rozhodnutí ze dne 7.8.2020 žalované v souvislosti s nepovolením kalkulačky a věc vrátil k dalšímu řízení. Výrokem II. žalobu domáhající se ochrany před nezákonným zásahem zamítl. Krajský soud odkázal na usnesení Ústavního soudu z 21. 11.2017, Sp. zn. II. ÚS 2856/17. Podle předmětného usnesení přístup k internetu osobám ve vězení není EÚLP ani judikaturou ESLP automaticky garantován. Krajský soud dovodil, že stejné platí i pro přístup k výpočetní technice. Z tohoto důvodu dospěl k závěru „*Pokud tedy žalovaná žalobci neumožnila a neumožňuje přístup k výpočetní technice a síti Internet, nezasahuje tím do žádných veřejných subjektivních práv, protože žalobci není žádné takové právo garantováno.*“¹⁴⁴ Krajský soud taktéž poznamenal, že se na žalobce nevztahuje § 46 odst. 5 ŘVTOS, protože žalobce nebyl zařazen v žádné z forem vzdělávání. Jednalo se v tomto případě o zájmovou činnost odsouzeného v podobě samostudia. Krajský soud ohledně přemístění uvedl, že podle ÚS se jedná o určitý typ vnitřní činnosti, kdy není rozhodováno o subjektivních veřejných právech, a proto tato činnost nepodléhá soudnímu přezkumu.

Nejvyšší správní soud vytkl Krajskému soudu v Plzni, že se nevypořádal s přípustností žaloby. Nebylo ujasněno, zda projednávaná žaloba je záporní nebo

---

¹⁴² Vysoké učení technické v Brně.

¹⁴³ Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky.

¹⁴⁴ Bod 34 rozsudku Krajského soudu v Plzni 57 A 105/2020 ze dne 16.2.2021.

určovací.¹⁴⁵ „U určovací žaloby soud nezkoumá, zda se žalobce ochrany před zásahem mohl domáhat jinými právními prostředky a pokud ano, zda tak učinil, u zápůřčí žaloby soud takové zkoumání provést musí.“¹⁴⁶ Nejvyšší správní soud tedy zrušil výrok II a na něj navazující výrok III. obsahující náklady řízení a věc v tomto rozsahu vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení.

3.3.7. Právo na návštěvy, porady s obhájcem

Právo odsouzených na návštěvu blízkých osob je bezpochyby velmi důležitý socializační prvek. Účelem návštěv je posílení vazeb mezi blízkými osobami, které mohou být narušeny z důvodu výkonu trestu. Realizace toho práva může přispět k lepšímu psychickému zvládnutí výkonu trestu nebo ke snížení negativních dopadů výkonu trestu odnětí svobody.¹⁴⁷ Právo na návštěvy je i projevem práva na rodinný život, který je v souvislosti s trestem odnětí svobody obsažen zejména v článku 8 odst. 2 EÚLP nebo článku 32 odst. 1 a odst. 4 Listiny. Z důvodu ochrany rodinného života a práv dětí ZVTOS v § 19 odst. 3 stanovil, že odsouzeného mohou ve věznici navštívit i nezletilé děti. Stanovuje také povinnost, pokud je nezletilé dítěti méně než patnáct let být v doprovodu dospělé osoby.

Rozsah práva návštěv je stejný ve všech základních typech věznic. Jedná se o celkovou dobu tří hodin za jeden kalendářní měsíc dle § 19 odst. 1 ZVTOS. Důležité je zmínit, že u mladistvých odsouzených je toto právo posílněno. Ti mají právo na pět hodin za jeden kalendářní měsíc podle § 61 odst. 8 ZVTOS. Doba trvání může být ZVTOS mimořádně zvýšena, když odsouzenému byla udělena kázeňská odměna. Zvýšení je až na pět hodin za kalendářní měsíc nebo až na osm hodin u mladistvých. Nevyčerpaná doba určená k návštěvě se nepřevádí do dalších měsíců. Z důvodu lepší dostupnosti a časové náročnosti cesty do věznice jsou návštěvy realizovány nejčastěji o víkendech. Odsouzenému může také být podle § 51 odst. 5 ŽVTOS ředitelem věznice povoleno za účelem návštěvy opustit věznici. Nejdéle však na dobu 24 hodin za předpokladu stanovení prostoru, kde se odsouzený bude vyskytovat.

---

¹⁴⁵ Zápůřčí žaloba směřuje proti zásahu, který stále trvá, naopak určovací žaloba směřuje proti zásahu, který byl ukončen. Viz. bod 12 rozsudku Nejvyššího správního soudu Sp. zn. 8 As 117/2021 ze dne 29.7.2022.

¹⁴⁶ Tamtéž bod 12 rozsudku

¹⁴⁷ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012 s. 60.

Jak bylo řečeno, tak návštěvy mají pozitivní vliv na resocializaci odsouzených, na druhou stranu jejich realizace může mít i negativní důsledky. Do věznice se mohou prostřednictvím návštěv dostávat zakázané předměty a látky. Z důvodu zabezpečení pořádku a účelu trestu je před a po návštěvě u osob přicházejících do věznice provedena prohlídka.¹⁴⁸ Návštěvy odsouzených se zpravidla konají bez dohledu zaměstnanců Vězeňské služby.¹⁴⁹ Doživotně odsouzení mají specificky upravené podmínky návštěv, kdy jejich realizace naopak zpravidla podléhá přímému dohledu příslušníka Vězeňské služby.¹⁵⁰

Odsouzeného mohou v odůvodněných případech navštívit jiné osoby než blízké. Podle § 19 odst. 4 se jedná o takovou návštěvu, která je v zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiné závažného důvodu. Návštěva těchto osob se nepočítá do stanoveného měsíčního limitu pro návštěvy podle ZVTOS. Tento rozsah je vymezen pro osoby blízké. Je to z důvodu, aby nebylo vyčerpáno práva blízkých na možnost návštěvy odsouzeného. Pokud u odsouzeného existují vážné rodinné důvody, mohou být návštěvy povoleny i častěji. Detailnější úpravu návštěv poskytuje ŘVTOS, který upravuje organizaci a další specifické situace ohledně jejich realizace.

Komunikace s advokátem/obhájcem má zvláštní úpravu s ohledem na zachování ochrany práv odsouzených. Jak již bylo zmíněno v kapitole věnující se právu odsouzených na korespondenci, tak ta nesmí být kontrolována. Dalším projevem této zásady je, že advokát v pozici obhájce odsouzeného má právo na to s odsouzeným hovořit bez přítomnosti dalších osob. Věznice mají povinnost zřizovat místnosti, které jsou vybaveny pro rozhovory odsouzených s jejich advokáty podle § 34 odst. 7 ŘVTOS. Odsouzenému musí být na jeho žádost na uskutečnění rozhovoru s obhájcem vyhověno do 24 hodin od přijetí takové žádosti.¹⁵¹

Důležité je také v souvislosti s ochranou práv odsouzených a zajištění práva na spravedlivý proces podle článku 36 Listiny zmínit nemožnost dle § 8 a ŘVTOS advokátovi, jenž je zmocněn odsouzeného zastupovat v jeho trestní věci odepřít

---

¹⁴⁸ Prohlídka je vykonávána osobou stejného pohlaví. Srov. § 26 odst. 5 ŘVTOS.

¹⁴⁹ Srov. § 51 odst. 5 ŘVTOS.

¹⁵⁰ Srov. § 97 ŘVTOS.

¹⁵¹ Srov. § 26 odst. 3 ZVTOS.

právo hovořit s odsouzeným, pokud se prokáže plnou mocí k zastupování nebo ustanovením soudu.

Právem odsouzených na návštěvy a možnostmi realizace se zabýval ESLP ve svém rozsudku Vintman proti Ukrajině ze dne 23.10.2014, stížnost č. 28403/05. Stěžovatelem byl odsouzený, který od roku 2000 vykonával doživotní trest ve věznici, která byla vzdálená 700 km od jeho původního domova, kde žila s ním i jeho matka. Odsouzený žádal mnohokrát o přemístění blíže k domovu, aby ho jeho matka mohla navštěvovat. Cesta vlakem do věznice trvala 12 až 14 hodin a matka byla ve vysokém věku a zároveň středně těžce invalidní. V roce 2009 byl stěžovateli trest zmírněn na 15 let a přemístěn do jiné věznice, která ovšem byla zhruba 1000 km od bydliště matky. Cesta vlakem do této věznice trvala 19 až 23 hodin. Stěžovatel tvrdil, že nepřemístěním do bližší věznice bylo nepřiměřeně zasaženo do jeho práva na respektování rodinného života, který zaručuje článek 8 EÚLP. V důsledku toho mu byl znemožněn kontakt s jeho matkou, kterou neviděl skoro deset let. Kvůli tomu došlo k přetrhání vazeb. ESLP došel k závěru, že v tomto případě došlo k porušení článku 8 EÚLP. Za dané situace nebylo možné uskutečnit osobní kontakt.¹⁵² ESLP k nepřemístění odsouzeného uvádí, že se musí jednat o důvody směřující k legitimnímu cíli. Ohledně zásahu do práva na rodinný život jsou legitimními důvody pouze nepřemístění z důvodu přeplněnosti věznic a zajištění kázně ve vězení. Vnitrostátní orgány neuvedly žádné relevantní důvody, které by odůvodňovaly zamítnutí žádostí o přemístění a tím pádem ani proporcionalitu zásahu do rodinného života. Z těchto důvodů ESLP rozhodl, že stěžovatelovo právo bylo porušeno.

3.4. Povinnosti odsouzených po dobu výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzeným je stanovena celá řada povinností, které musí plnit během výkonu trestu odnětí svobody. ZVTOS stanovuje taxativní výčet povinností, které jsou odsouzeným uloženy a jsou povinni je respektovat. „§ 28 odst. 1 Odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, plnit úkoly vyplývající z programu

---

¹⁵² Srov. rozsudek ESLP Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku č. 11082/06 a 13772/05, rozsudek ze dne 25. července 2013, § 838.

zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice. Dále je povinen dodržovat opatření a pokyny podle zvláštních právních předpisů k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany.“

ZVTOS obsahuje taktéž výčet jednání, které jsou odsouzeným zakázána. Respektování těchto povinností a zákazů je ze strany Vězeňské služby požadováno a jejich nesplnění může být postihováno pomocí kázeňských trestů. Ukládání povinností odsouzeným vychází z článku 4 odst. 1 Listiny. Ten stanovil, že povinnost je možno uložit jen na základě zákona a v jeho mezích a musí být zachováno základních práv a svobod. Jedná se zejména o zachování lidské důstojnosti podle článku 10. odst. 1 a zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení obsaženého v článku 7 odst. 2 Listiny nebo článku 3 EÚLP.

3.4.1. Kázeňské tresty a jejich ukládání

Odsouzeným mohou být udělovány kázeňské tresty za kázeňské přestupky. ZVTOS v § 46 odst. 1 stanovil, co je kázeňským přestupkem. Jedná se o porušení, které musí být zaviněné a je porušováno povinností, pořádku nebo kázně, které jsou zákonem nebo na jeho základě stanovené. Z hlediska ukládání kázeňských přestupků se objevují stejné základní zásady jako u ukládání trestů za trestné činy.

V § 46 odst. 2 ZVTOS se projevuje zásada „*subsidiarity trestní represe*“, kdy kázeňského trestu má být uloženo jen tehdy, pokud ke sledovanému účelu nepostačí projednání spáchaného kázeňského přestupku.¹⁵³ Subsidiarita trestní represe se projevuje také v tom, že výkon vymezených kázeňských trestů¹⁵⁴ lze podmíněně odložit a stanovit zkušební dobu, kdy po jejím uplynutí dojde k jeho zahlázení.¹⁵⁵ V předmětném ustanovení se také projevuje uložení kázeňského trestu jako prostředku „*ultima ratio*“. Ve vztahu k trestům za přestupky se také užije zásady „*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“, kdy § 46 odst. 3 ZVTOS taxativně vymezuje druhy sankcí, kterými lze odsouzenému postihnout.

---

¹⁵³ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012 s. 147.

¹⁵⁴ Jedná se o kázeňské tresty podle § 46 odst.3 písm f), a g). ZVTOS.

¹⁵⁵ KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012 s. 149.

Ve vztahu k možnosti uložení kázeňského trestu se v § 47 odst. 3 objevuje omezení, že trest nelze odsouzenému uložit, pokud od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba delší než jeden rok. Předmětné ustanovení je projevem zásady účelnosti trestání, která vychází z předpokladu, že trest plní svůj účel, pokud je uložen co nejdříve po činu.¹⁵⁶ Samozřejmostí je, že i ve vztahu ke kázeňskému trestání platí zásada materiální pravdy, tedy náležitého zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti.

Druhy trestů, které lze uložit mladistvým se liší. Jejich taxativní výčet upravuje § 64 ZVTOS, který stanovuje, že mladistvým lze uložit pouze tresty obsažené v tomto ustanovení. Trvale pracovně nezařaditelným lze ukládat pouze takové tresty jako mladistvým.¹⁵⁷

Podle § 51 odst. 1 ZVTOS vykonávají nad odsouzenými kázeňskou pravomoc generální ředitel Vězeňské služby a ředitelé věznic. Proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu lze podat stížnost. O stížnosti poté rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec. Nesmí jím být zaměstnanec, který o uložení kázeňského trestu rozhodoval. Stížnost se podává do tří dnů a nemá odkladný účinek. Podle § 76 odst. 1 odst. ZVTOS se na řízení o věcech podle ZVTOS neuplatní správní řád. Proti rozhodnutí o stížnosti o uložení kázeňských trestů se lze domáhat za stanovených podmínek přezkumu soudem. Důležité je zmínit, že podle § 52 odst. 4 ZVTOS se jedná pouze o přezkum některých kázeňských trestů.¹⁵⁸

Vyloučením některých kázeňských trestů se soudního přezkumu se zabýval ÚS ve svém nálezu Pl. ÚS 112/20 ze dne 27.7.2021. Podle § 52 odst. 4 byl ze soudního přezkumu vyloučen kázeňský trest pokuty uložený až do výše 5 000 Kč. Základní otázku, kterou si ÚS položil, zda rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty je rozhodnutím orgánu veřejné správy, které se týká základních práv a svobod. Jelikož podle článku 36 odst. 2 Listiny takové rozhodnutí nelze vyloučit ze soudního přezkumu. ÚS se vyslovil, že uložení pokuty do výše 5000 Kč se vztahuje k základnímu právu vlastnit majetek podle článku 11 Listiny.

---

¹⁵⁶ Tamtéž s. 151.

¹⁵⁷ Srov. § 69. odst. 2 ZVTOS.

¹⁵⁸ Soudnímu přezkumu podléhají kázeňské tresty uložené podle § 46 odst. 3 písm. e) až h) a rozhodnutí o zabrání věci.

Z tohoto důvodu nemůže být pokuta uložena jako kázeňský trest vyloučena ze soudního přezkumu a ÚS předmětné ustanovení v části zrušil.

Nemohu souhlasit s tím, jakým způsobem je upraven soudní přezkum některých kázeňských trestů. Jedná se o tresty snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců a zákazu přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce.¹⁵⁹ Podle mého názoru se tyto tresty také vztahují k Listinou chráněnému právu vlastnit majetek obdobně jako ÚS zkoumaný trest pokuty. Myslím si, že i tyto kázeňské tresty by měly podléhat soudnímu ochráně, jelikož se do týkají základního práva chráněného Listinou.¹⁶⁰

3.4.2. Zaměstnávání odsouzených

Zaměstnávání odsouzených je jednou ze stěžejních částí programu zacházení. Možnost odsouzených pracovat ve výkonu trestu má taktéž velký resocializační vliv.¹⁶¹ Nejenomže si odsouzení osvojí pracovní návyky, ale také se mohou naučit novým dovednostem, které mohou použít pro získání práce po výstupu z výkonu trestu. Listina v článku 9 odst. 1 uvádí „*Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.*“¹⁶² ÚS se zabýval nucenou prací a službami v nálezů Pl. ÚS 1/12 ze dne 27.11.2012. Vymezil tento pojem „*každou nucenou nebo povinnou práci nebo službu, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůžkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně.*“¹⁶³ Nucená práce se od nevolnictví nebo otroctví liší tím, že u nucené nedochází k úplnému podrobení člověka. Nucená práce je zásahem do svobody jednotlivce oproti tomu nevolnictví je zásahem do důstojnosti člověka.¹⁶⁴ V článku 9 odst. 2 Listiny je stanovena výjimka, která říká že na odstavec první nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody.

Z této povinné práce ukládané odsouzeným nesmí mít finanční nebo jiný profit soukromé osoby podle. To ale neznamená, že by odsouzení nemohli

---

¹⁵⁹ Srov. § 46 odst. 3 písm. b), c).

¹⁶⁰ Srov. článek 36 odst. 2 Listiny

¹⁶¹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 133.

¹⁶² Srov. článek 4 odst. 2 a 3 EÚLP.

¹⁶³ ÚS ve svém vymezení odkazuje na definici obsaženou v Úmluvě o nucené práci, která je obsažená v článku 2 odst. 1 této Úmluvy.

¹⁶⁴ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 317-318.

vykonávat práci pro soukromé subjekty, ale musí být vždy dán k výkonu takové práce svobodný souhlas odsouzeného.¹⁶⁵

Podle § 29 odst. 1 ZVTOS je stanovena povinnost odsouzených pracovat, pokud byli zařazeni do práce a jsou k ní zdravotně způsobilí. Jak již bylo zmíněno povinnost pracovat se nevztahuje na všechny odsouzené. Výjimky upravuje ZVTOS. Tyto osoby jsou trvale pracovní nezařaditelní. Jedná se o odsouzené, kteří jsou starší 65 let, pokud sami nepožádali o zařazení do práce, osoby invalidní ve třetím stupni. Ty osoby mohou také požádat o zařazení do práce, pokud jejich zdravotní stav zařazení do nějaké práce připouští.¹⁶⁶ Poslední skupinou trvale pracovní nezařaditelných jsou osoby, u kterých pracovní zařazení jejich zdravotní stav neumožňuje.

Odsouzeným za vykonanou práci přísluší odměna, kterou stanovuje nařízení vlády.¹⁶⁷ Nařízení rozděluje práci vykonávanou odsouzenými do určitých kategorií podle potřebné kvalifikace a náročnosti práce. Odměna se také skládá z časové a úkolové složky. Podle těchto kritérií je odsouzeným vypočítána pomocí stanovených koeficientů odměna za vykonanou práci.

Zaměstnávání odsouzených může být realizováno formou pracovišť v areálu věznice nebo odsouzení vykonávají práci mimo věznici, kdy je tato práce realizována formou spolupráce věznice se soukromými subjekty. K zaměstnání odsouzeného u jiného subjektu než věznice, je třeba až na stanovené výjimky jeho písemného souhlasu. Odsouzeným je zakázán výkon některých prací, jelikož by odporovaly účelu trestu. Jedná se zejména o práci s výbušninami nebo omamnými a psychotropními látkami.¹⁶⁸ Pracovní podmínky odsouzených jako i pracovní doba, stejně jako možnost a podmínky uložení přesčasové práce se řídí zvláštním právním předpisem jako pro zaměstnance v pracovním poměru.¹⁶⁹ Zvláštním právním předpisem se rozumí zákoník práce. Důležitým ustanovením z hlediska podmínek výkonu práce odsouzených je bezpochyby ustanovení § 32 odst. 3 ZVTOS, které dává možnost odsouzeným participovat na řešení otázek spojených s ochranou zdraví a bezpečnosti při výkonu práce.

---

¹⁶⁵ KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAR, David a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 530-531.

¹⁶⁶ Srov. § 69 ZVTOS.

¹⁶⁷ Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁶⁸ Srov. § 31 ZVTOS.

¹⁶⁹ Srov. § 32 odst. 1 ZVTOS.

Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení sp. zn. 21 Cdo 846/2019 ze dne 29.4.2019 se zabýval nárokem odsouzeného plynoucího z pracovního vztahu mezi ním a věznicí. Žalobce, jímž byl odsouzený se domáhal po věznici příplatku za práci ve ztíženém prostředí podle zvláštních právních předpisů. Jednalo se o práci v lisovně, kde byl odsouzený vystaven nadměrnému hluku, zplodinám vznikajících ze svařování plechů a vibracím.

Nejvyšší soud ČR uvádí ohledně problematiky nároků vyplývajících zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, že nelze aplikovat předpisy soukromého práva, které upravují soukromoprávní odpovědnost z výkonu pracovněprávních vztahů. V tomto ohledu zmiňuje usnesení Ústavního soudu IV. ÚS 27/07 ze dne 1.3.2007, který konstatuje, že odsouzení zařazení do výkonu práce v trestu odnětí svobody nejsou součástí trhu práce, protože výkon jejich práce je odlišné povahy od zaměstnanců ve smyslu pracovně právních předpisů. Nejvyšší soud ČR dospěl z těchto důvodů k tomu, že spory o nároky odsouzených vyplývajících z konání pracovní činnosti odsouzených nejsou nároky soukromoprávní povahy a takový spor nemají pravomoc rozhodovat soudy v občanském soudním řízení.

ZÁVĚR

V první části tato práce provedla teoretický úvod, jehož jedním z cílů bylo proniknout do problematiky ukládání trestů. Byla zde definována a popsána teoretická východiska s cílem zjistit, jakým způsobem se promítají do rozhodování soudů ohledně stanovení výměry a druhu trestu. Zjistil jsem, že neexistuje žádná ideální teorie, ale je potřeba tyto přístupy kombinovat s cílem uložení takové trestní sankce, která bude zohledňovat všechny aspekty osoby pachatele a spáchaného činu. V souvislosti s nadužíváním nepodmíněného trestu odnětí svobody je důležité mít na paměti zásadu této trestní sankce jako prostředku „*ultima ratio*“.

Stěžejním tématem druhé části byl popis a analýza ústavních aspektů v problematice ukládání a výkonu trestu odnětí svobody. Tato práce identifikovala klíčové pojmy a provedla jejich podrobnou analýzu, jejíž cílem byla komparace možných interpretací. Zaměřila se na zásady zbavení svobody z ústavněprávního hlediska. Dalším z hlavních cílů byl popis způsobů, kterým jsou základní práva a svobody odsouzených omezována. Hlavním pojmem zde byla „*proporcionalita*“ zásahu do Listinou garantovaných práv a svobod.

V dalších částech této práce byl kladem důraz na zachování důstojnosti jako člověka jako základní zásady¹⁷⁰ a práva odsouzených, která k tomuto účelu směřují. Byly popsány ústavně a mezinárodní aspekty zbavení svobody, systém jejich ochrany a možnosti odsouzených uplatnit porušení jejich práv. Je důležité podotknout, že problematika omezení, zbavení a realizace základních práv a svobod ve výkonu trestu odnětí svobody je natolik široká, že si tato práce ani nekladla za cíl popsat všechny její aspekty. Z tohoto důvodu byla vybrána a podrobně analyzována jen určitá hlediska této problematiky. Analýza probíhala taktéž komparací se situací v jiných zemích. Docíleno toho bylo rozbořením judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Z analyzovaných rozhodnutí dalších podkladů jsem dospěl k závěru, že s ohledem na aktuální nastavení výkonu trestu v České republice je prakticky nemožné zaručit odsouzeným všechna práva a svobody, která jsou jim přiznána. Jedním z hlavních cílů, která si tato diplomová práce vytyčila bylo srovnání situace *de lege lata* s faktickým stavem. Z rozebíraných případů vyplynuly dlouhodobé a systémové nedostatky vězeňského systému, zvláště v souvislosti se sociálními

---

¹⁷⁰ Srov. článek 1 Listiny.

právy odsouzených. Naprostá většina problémů z popisovaných případů vyplývá z nedostatku personálu, z přeplněnosti věznic a jejich špatného technického stavu. Mezi hlavní problémy patří zejména nedostupnost lékařské péče. Kapacity vězeňských zdravotních zařízení jsou zcela nedostatečné a chybí kvalitní personál, zdravotní pomůcky, léky a diagnostické nástroje.¹⁷¹

Dalším z hlavních nedostatků dlouhodobé porušování normy, která určuje minimální prostor na jednoho odsouzeného a tím pádem potenciálního porušení článku 3 EÚLP. Z přeplněnosti pramení i nedodržování hygienických a dalších podmínek, které tato práce podrobně popisuje.

Nedostatečné sociální podmínky a kapacity programů pro vzdělávání odsouzených dávám do souvislosti s jednou z nejvyšší míry recidivy v zemích Evropské unie z hlediska návratu odsouzených do výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podle mého názoru se jedná zejména o přístup k Listinou zaručenému právu na vzdělání. Odsouzení často nemají možnost takového práva využít, jelikož ho z kapacitních důvodů není možno zaručit. Závěrem bych právní úpravu hodnotil kladně, byť si myslím, že existuje prostor pro její zlepšení.

---

¹⁷¹ KRUTINA, Miroslav, František MATULA, Adéla RŮŽIČKOVÁ, Zuzana KOVANDOVÁ, Veronika PLESKAČOVÁ, Jiří ČERNÝ, Ágnes NĚMEČKOVÁ, Mikuláš VYMĚTAL a Václav VLK. *Monitoring vězeňství v České republice říjen 2022–leden 2023* [online]. Český helsinský výbor [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1.pdf>, s. 17-19.

RESUMÉ

The imprisonment is undoubtedly one of the most significant interventions by state authorities into the constitutionally guaranteed rights of individuals. It affects fundamental rights such as personal freedom, freedom of movement, and privacy, and others. The main aim of this thesis is to analyse constitutional aspects of imprisonment. This work will focus on selected aspects and their implications within constitutional law. The work will be divided into three main parts:

General Aspects of Imprisonment. This part will discuss imprisonment from a general perspective. It will explore the basic approaches to punishment and their evolution over time. Definitions, purposes, and the concept of imprisonment will be thoroughly examined. Understanding these concepts in historical context is crucial for comprehending modern approaches to imposing a prison sentence. The section will also emphasize the constitutional framework of imprisonment.

Execution of Imprisonment. The second part will focus on the actual execution of imprisonment. It will address the general conditions for executing sentences, including the role of imprisonment as the “ultima ratio” in relation to alternative penalties. A comparison of criminal policy regarding sentencing and execution in the Czech Republic and other European Union countries will be attempted. In addition, the constitutional framework for the execution of a prison sentence will be described

Constitutionally Guaranteed Rights of Convicts. The third and final part will initially concentrate on specific constitutionally guaranteed rights of convicts. For these selected rights, the work will analyze their realization, limitations, or complete deprivation during the period of imprisonment. The intention of this section is to analyze the impact of imprisonment penalties on the exercise of constitutionally guaranteed rights and freedoms. The examination will focus on whether these limitations align with the modern approaches to executing imprisonment.

KLÍČOVÁ SLOVA

Výkon trestu odnětí svobody, omezení a zbavení základních práv a svobod, proporcionalita, podmínky výkonu trestu

KEYWORDS

Imprisonment, Restriction or deprivation of fundamental rights and freedoms, Proportionality, conditions of imprisonment

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Seznam použité literatury

- FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
- GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana. Kriminologie. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.
- HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel, OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: Ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021. ISBN 978-80-87284-87-2.
- HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.
- CHAMRÁTHOVÁ, Anna, Lukáš HLOUCH, Alena KLIKOVÁ a Tomáš SVOBODA. *Zákon o veřejném ochránci práv: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-401-2.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN: 978-80-7552-163-7.
- KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3.
- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0152-5.
- KLÍMA, Karel. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN: 80-86898-44-X.
- KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Michal BOBEK. a Jan KRATOCHVÍL, *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7.
- KÜHN, Zdeněk, KRATOCHVÍL, Jan, KMEC, Jiří, KOSAŘ, David a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5.

- LIESSMANN, Konrad Paul, ZENATY, Gerhard. *O myšlení: úvod do filosofie*. Olomouc: Votobia, 1994. ISBN: 80-85619-94-6.
- REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. ISBN 80-861-9957-6.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VUNDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, BOHUSLAV Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří a VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní právo hmotné. 9. přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.
- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.*
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva. 6. vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-911-9.

2. Seznam použitých odborných článků

- ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(5). ISSN 1213-5313.
- VANTUCH, Pavel. Podmíněné propuštění z výkonu trestu a možnosti řešení problému přeplněnosti věznic. *Trestní právo*. 2012, (2). ISSN 2788-3787.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

- ČESKÁ JUSTICE. Stát neumí zajistit vězňům prostor v celách, vyhláška se odsouvá na rok 2027. *Česká justice* [online]. 2023 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/11/stat-neumi-zajistit-veznum-prostor-v-celach-vyhlaska-se-odsouva-na-rok-2027/>.
- GANDER, Kashmira. Murder map shows where in the world you are most likely to be a victim of homicide. *Independent* [online]. 2015 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/politics/murder-map->

shows-where-in-the-world-you-are-most-likely-to-be-a-victim-of-homicide-10242435.html.

- KOVÁŘ, Petr. Chamurappiho zákoník, [online] Poslední editace 9. 11. 2010, [cit. 2024-02-13] dostupné z: https://iuridictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_z%C3%A1kon%C3%ADk.
- KRUTINA, Miroslav, František MATULA, Adéla RŮŽIČKOVÁ, Zuzana KOVANDOVÁ, Veronika PLESKAČOVÁ, Jiří ČERNÝ, Ágnes NĚMEČKOVÁ, Mikuláš VYMĚTAL a Václav VLK. *Monitoring vězeňství v České republice říjen 2022–leden 2023* [online]. Český helsinský výbor [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://helcom.cz/wp-content/uploads/2023/06/Monitoring-vezenstvi-CR-2023-1>.
- MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. 2022 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>.
- *Statistické údaje o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc leden 2024* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2024 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2024/msh01-2024.pdf>.
- ŠABATOVÁ, Anna, Martin KLUMPAR, Milan SVOBODA a Jiří MATUŠKA. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv Vězeňství II* [online]. Brno, 2019 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Vezenstvi_II.pdf
- ŠELEPOVÁ, Eva Mikulka. Za mříže se v Česku vrací až tři čtvrtiny vězňů. Na vině je především nedostatečná péče po propuštění. *IRozhlas* [online]. 2021. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vezen-vezeni-recidiva-propusteni-integrace-do-spolecnosti-socialni-sluzby_2109261607_hyh.
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Program zacházení* [online]. [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>.

- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Střední odborné učiliště základní informace*. [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>.

4. Seznam použité judikatury a jiných rozhodnutí

- Nález Ústavního soudu ČR ve věci I. ÚS 167/94 ze dne 27.11.1996,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci Pl. ÚS 21/96 ze dne 4.2.1997,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci IV. ÚS 463/97 ze dne 23.4.1998,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci II. ÚS 178/2000 ze dne 19.12.2000,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci Pl. ÚS 1/12 ze dne 27.11.2012,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci II. ÚS 3080/16 ze dne 23.5.2017,
- Usnesení Ústavního soudu ČR ve věci II. ÚS 2856/17 ze dne 21.11.2017,
- Usnesení Ústavního soudu ČR ve věci II. ÚS 2980/17 ze dne 9.10.2018,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci II. ÚS 3063/20 ze dne: 20.4.2021,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci Pl. ÚS 112/20 ze dne 27.7.2021,
- Nález Ústavního soudu ČR ve věci I. ÚS 323/23 ze dne 27.4.2023,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ve věci Sp. zn. 30 Cdo 2478/2015 ze dne 25.8.2016,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ve věci Sp. zn. 30 Cdo 4133/2019 ze dne 17.3.2021,
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ve věci Sp. zn. 8 As 117/2021 ze dne 29.7.2022,
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ve věci Sp. zn. 57 Ca 166/2006 ze dne 30.11.2006,
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ve věci Sp. zn. 57 A 105/2020 ze dne 16.2.2021,
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ve věci Irsko proti Spojenému království ze dne 18.1.1978, stížnost č. 5310/711,
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Guzzardi proti Itálii, rozsudek pléna 6.11.1980, stížnost č. 12535/86,
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kokkinakis proti Řecku ze dne 25.5.1993, stížnost č. 14307/88,

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci G. proti Francii ze dne 27.9.1995, stížnost č. 15312/89,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva T. proti Spojenému království ze dne 16.12.1999, stížnost č. 24724/94,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Valašinas proti Litvě ze dne 7.4.2001, stížnost č. 44558/98,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Farbtuhs proti Lotyšsku ze dne 2.12.2004, stížnost č. 4672/02,
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Orchowski v. Poland ze dne 22.10.2009, stížnost č. 17885/04,
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Grimailovs proti Lotyšsku, ze dne 25.6.2013, č. stížnost č. 6087/03,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku č. 11082/06 a 13772/05, rozsudek ze dne 25.7.2013,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Vintman proti Ukrajině ze dne 23.10.2014, stížnost č. 28403/05,
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ebedin Abi proti Turecku ze dne 13.3.2018, stížnost č. 10839/09,
- Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv ve věci Sp. zn.: 493/2010/VOP/MS ze dne 18.11.2010,
- Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv ve věci Sp. zn.:1799/2011/VOP/MS ze dne 29.10.2012,
- Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv ve věci Sp. zn.:2445/2014/VOP/JM ze dne 2.7.2014,
- Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv ve věci Sp. zn.: 2392/2016/VOP/JM ze dne 22.6.2016,
- Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv ve věci Sp. zn.: 4296/2017/VOP/JM ze dne 14.8.2017,

5. Seznam použitých právních předpisů

- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona 295/2021 Sb.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Listina základních práv Evropské unie.
- Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Vyhláška č. 143/1988 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
- Úmluva Mezinárodní organizace práce, č. 29 o nucené nebo povinné práci, ze dne 28. června 1930.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, Ministerstva spravedlnosti, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, Ministerstva spravedlnosti, ve znění pozdějších předpisů.

- Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., Nařízení vlády o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům, ve znění pozdějších předpisů.
- Vnitřní řád pro odsouzené věznice Plzeň s účinností od 20.12.2023.